

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXIII.

Fasc. 19.

SZONDI ILDIKÓ – GYÉMÁNT RICHÁRD

**Az erdélyi szászok a népszámlálási adatok
tükrében**

SZEGED
2003

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis

LÁSZLÓ BLUTMAN, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF HAJDÚ, ÉVA JAKAB,
JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS MARTONYI,
FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY,
IMRE SZABÓ, LAJOS TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BLUTMAN LÁSZLÓ, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ JÓZSEF, JAKAB ÉVA,
KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS, MARTONYI JÁNOS,
NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF,
SZABÓ IMRE, TÓTH LAJOS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Univ.
ISSN 0563-0606 Acta Jur.

Előszó

A magyar történetíráson belül Erdély történelmének a vizsgálata, kutatása kivételes jelentőségű. Erdély múltja és jelene mellett számos értekezés vizsgálja az erdélyi magyarságot, valamint az erdélyi székelyeket. A magyar történetírás nagy hiányossága, hogy az erdélyi szászokkal kevésbé foglalkozik. Ezzel szemben a német szakirodalom jelentős publikációkat tud felmutatni a kérdéses témával kapcsolatban. Az erdélyi szászokkal foglalkozó történeti demográfiai – statisztikai értekezés még kevesebb született, pedig a szászok jelentőségét az is alátámasztja, hogy bár számbelileg elmaradtak az erdélyi magyarok, székelyek és a románok mögött, mégis Erdély kereskedelmét és iparát a XX. század elejéig a kezükben tartották.

Jelen tanulmány célja elsősorban a hiánypótlás; a magyar történeti demográfiai szakirodalmat kívánja bővíteni a már ismert tények rendszerezésével. Szerencsénkre szolgált, hogy voltak olyan erdélyi szász kutatók (pl. Albert Berger beszercei levéltáros az 1800-as évekből), akik jelentős statisztikai-demográfiai adatokat mentettek át az utókor számára. A tanulmány csak a kiváltságos szász területek településeit vizsgálja (Barcaság, Beszerce vidéke, Kétszék (Medgyesszék és Nagyselykszék), Köhalomszék, Nagysinkszék, Segesvárszék, Szászsebeszék, Szászvárosszék, Szebenszék, Szerdahelyszék, Újgyházszék) elsősorban a népszámlálási adatokra támaszkodva.

1. Az erdélyi szászok betelepülése és szerveződése

Az erdélyi szászok első, írásos nyomai az 1100-as évekig nyúlnak vissza. A szászok II. Géza (1141–1161) uralkodása alatt jelentek meg a történelmi Magyarország területén. Megjelenésük a Német-Római Birodalom demográfiai és társadalmi helyzetével magyarázható.¹ A birodalom ugrásszerű népességnövekedése, a parasztság és a kismemesi réteg elszegényedése miatt kiobbant társadalmi feszültségek indukálták a népmozgalmat. Ezt a folyamatot tovább erősítette, hogy néhány német város (pl. Köln, Mainz, Speyer stb.) lakossága maga ragadta maga ragadta meg a kezdeményezést a jogai védelme érdekében.

Maga a szász elnevezés csak „gyűjtőnév” volt, és csak az 1200-as évek elején honosodott meg. Valójában nem egy egységes nép volt az erdélyi szász, csak később kovászolt az azzá.

II. Géza magyar király hívó szavára a németek mellett flamandok, luxemburgiak, olaszok, vallonok és franciák is szép számmal telepedtek le a középkori Magyarországon, természetesen a leteleplők jelentős többsége németajkú volt. A németek sem egy területről jöttek, sokak eredeti lakóhelye a Közép-Rajna vidék volt, de jelentős számú Mosel-vidéki német is bejött a Magyar Királyság területére.² A fent említett németek

¹ VOGEL SÁNDOR: Az erdélyi szászok. *Honismeret*, 2001/3, XXIX.

² A *Pallas Nagylexikona*, 10. kötet, Bp., 124. p.

nemcsak Erdélyben telepedtek le, hanem a szintén magyar területnek számító Szepességben, valamint a Magyar Királyság határain túl Sziléziában, és a mai Csehország területén is.

A szászok letelepülésében nagy szerepük volt a lokátoroknak (locatores), aki közvetítő volt a magyar király és a behívni kívánt népek között. A lokátoroknak nagy szerepük volt a „tárgyalásoknál”, ugyanis a „vendégek” csak akkor hagyták el hazájukat, ha több jogot kaptak, mint amennyivel otthon rendelkeztek. A lokátorok szervezték meg az „idegenek” bejövetelét, letelepedését, továbbá ők biztosították az eszközöket, állatokat, valamint a vetőmagokat is az „új élethez”. A lokátor munkájáért földet és bizonyos jogokat kapott az új területen. A betelepülések előtt a tárgyalások alkalmával figyelembe vették a német szokásjogot és a magyar vendégjogot is.

Az erdélyi szászok letelepülése több hullámban zajlott le. Az első betelepülés II. Géza idejében volt. A „jövevények” behívásának indoka kettős volt, mindenek előtt a szászok Erdély déli határait voltak hivatva megvédeni,³ továbbá az „idegenek” tudásával a magyar királyok az ország kultúrájának színvonalát is javítani kívánták.

További betelepülés történt III. Béla (1162–1196) idején is. Egy 1186-ból származó oklevél szerint a király 15.000 márká évi adót kapott az „erdőkön túli területeken”, azaz Erdélyben lakó „idegen vendégektől”. Közigazgatásilag a szászok első területeként a szebeni provincia jött létre, Nagyszeben központtal, ezt a tényt szintén egy oklevél bizonyítja.⁴

Az egységes szász elnevezés 1206-ban⁵ II. András (1205–1235) uralkodása alatt honosodott meg. II. András nevéhez fűződik a „der Goldene Freibrief”, azaz a szászok „arany szabadságlevelének” 1224-ben történt kibocsátása. Ez az oklevél rögzítette a szászok feltételezett jogait, amelyet II. András után még huszonkét magyar király és erdélyi fejedelem újított meg. Ez a szabadságlevél biztosította az erdélyi szászok közel 800 éves fennmaradását. Az 1224-ben kiadott Diploma Andreanum egyedülálló volt a középkori Európában, mert nemcsak az uralkodó érdekeit vette figyelembe, hanem egyenrangú félként kezelte a „vendégeket” is. Ilyen széleskörű jogokat a nyugati telepések (hospesek) sehol máshol nem kaptak Közép-, illetve Kelet-Európában. A Diploma Andreanum évszázadokig a magyar, és az erdélyi jog szerves része volt. Az „arany szabadságlevél” az alábbi jogokat tartalmazza:⁶

„Hűséges vendégeink, az erdőn túli szászok közösen király felségünk lábai elé borultak, és panaszaikkal alázatosan rámutattak arra, hogy szabadságukat, amellyel nagyatyánk, a jámbor emlékeztető Géza király hívta be őket, teljesen elvesztették. Ezért királyi felségünk szemeit a szokásos módon kegyesen rájuk vetette, és mivel nagy szegénységük miatt királyi felségünknek szolgálataikat teljesíteni nem tudták, kegyesen meghallgattuk panaszaikat, és mind a jelenre, mind a jövőre nézve közhírré tesszük, hogy elődeink nyomdokát követve és bensőnkben megrendülve korábbi szabadságukat visszaadtuk, mégpedig a következőképpen”:

– az egész nép egy nép legyen (unus sit populus), egy bíró alatt álljon;

³ Az ország biztonságát a bizánciak (1166) és az oroszok által poloveceknek, a magyarok által pedig „fehér kunoknak” hívott népcsoport veszélyeztette. Nem tévesztendő össze a magyar népnyelv által „fekete kunoknak” hívott néppel, amely az úzokat jelölte.

⁴ Az oklevél 1192 és 1196 között keletkezett.

⁵ VOGEL SÁNDOR: Az erdélyi szászok. *Honismeret*, 2001/3, XXIX.

⁶ A Diploma Andreanum idézett magyar szövege VOGEL SÁNDOR „A szász autonómia Erdélyben” című cikkéből származik. *Provincia*, 2002. februári szám.

- ugyanakkor megszüntetünk minden grófságot a szebeni kivételével;
- bárki is legyen a szebeni gróf, csak olyan legyen, aki állandóan köztük lakik, és a nép válassza meg, mégpedig azt, aki erre a hivatalra a legalkalmasabb;⁷
- évente kötelesek 500 ezüstmárkát fizetni kamaránk hasznára, és ez alól az adó alól senki se legyen kivéve, aki határai között lakik;⁸
- 500 fegyverest kell állítaniuk abban az esetben, ha a király az országon belül visel hadat, 100-at az országon kívül, ha a király személyesen is hadba vonul, és 50-et, ha a király valamelyik vezérét küldi hadba az országon kívül, több harcost a király nem követelhet tőlük;
- papjaikat szabadon választhatják, és neki kell fizetniük a tizedet;⁹
- senki sem bíraskodhat felettük, csak Mi magunk vagy a szebeni gróf; ha bíró előtt állnak, az csak a szokásjog szerint ítélezhet felettük; bíróságunk elé csak akkor lehet megidézni őket, ha saját bírójuk nem tudott dönteni;
- a valahok és besenyők erdeit, valamint azok vizeit a nevezett valahokkal és besenyőkkel közösen használhatják, és ezért semmiféle szolgáltatással sem tartoznak;
- egyetlen pecsétet használhatnak, amelyet Mi¹⁰ és méltóságviselőink elismernek;
- ha valaki közülük valakit törvény elé idéz, a bíró előtt csak olyan személyeket nevezhet meg tanúként, akik határai között élnek;
- teljességgel felmentjük őket minden idegen törvénykezés alól;
- szabadon használhatják az erdőket tartozékaikkal együtt, a vizeket és a folyókat;
- az ország nagyjai nem követelhetnek a királytól falvakat vagy birtokokat területükön, ha pedig ezt valaki mégis megteszi, ellentmondással élhetnek¹¹;
- ha hadjárat alkalmával hozzájuk megyünk, csak háromszor gondoskodjanak rólunk,
- ha pedig a vajda a király érdekében területükre megy, kétszer, érkezéskor és távozáskor kötelesek gondoskodni róla;¹²
- kereskedők szabadon fel és alá járkálhatnak Királyságunk területén, anélkül, hogy bármely vámot fizetnének;¹³
- vásáraikat vámmentesen tarthatják meg.

⁷ A szászok „feje” a szebeni gróf volt, akit szász grófnak vagy szász ispánnak is hívtak, latinul pedig, comes saxorumnak nevezték.

⁸ SZABÓ PÉTER: *Az erdélyi fejedelemség*. Kulturtrade Kiadó, Bp., 1997, 15–17. p.

⁹ A szászok kezdetben a római katolikus hitet követték, csak a reformáció idején cserélték azt fel az evangélikus hitre.

¹⁰ A „Mi”, és maga a többes szám, a magyar uralkodót jelöli, jelen esetben II. Andrást, de jelölte ez a kifejezés az öt követő uralkodókat is.

¹¹ II. András királyunk meghatározta a Szászföld határait is, amely Szászvárostól Brassóig tartott, ezen a területen szászokon kívül senki sem telepedhetett le. A szászok viszont mind a székely területeken, mind a magyar vármegyékben birtokot szereztek. Ráadásul maga a szászföld kijelölését is nagy „népmozgalom” előzte meg, mert az ott élő székelyeket át kellett telepíteni a ma is ismert lakóhelyükre. Főként a később kialakuló Szászvárosszék és Köhalomszék területén éltek székelyek. A szintén később kialakuló Szerdahelyszék területén viszont szlávok éltek. A székelyeknek az áttelepítéssel a lakóhelyük is megfogyni, csak a mai Székelyföld maradt és ezzel a lépéssel az életmódjukban is változás állott be (pl. a lótarás, lótenyésztés visszaesett).

¹² A magyar királyt csak három, az erdélyi vajdát viszont csak két napig voltak kötelesek vendégül látni a szászok.

¹³ A szászok felmentést kaptak a magyarországi árumegállító jogok alól (Buda árumegállító joga alól is) egészen Bécsig, ezért szabadon kereskedhettek az egész országgal. Habár a kereskedelem jelentős része a német területek felé irányult.

„Hogy a fent mondottak szilárdan és megváltoztathatatlanul megmaradjanak a jövő számára, ezt az oklevelet kettős pecsétünkkel megerősítettük. Kelt az Úr megtestesülés utáni 1224. évben, uralkodásunk 21. esztendejében.”

Fontos megemlíteni, hogy a kiváltságos szász területeken kívül élő szászokra az Andreanum nem vonatkozott, az ilyen szászok jobbágysorban éltek.¹⁴ A szász társadalom vezetői a szász patriciusok voltak, akik a városok gazdag kereskedői és kézművesei voltak, de a szász társadalom két „oszlopa”, a falusi szász parasztok és a városi polgárok voltak. A társadalmat belső ellentétek is terhelték.

II. András halála után (1235) csak néhány év telt el a tatárjárásig (1241–1242). A tatárjárás, ahogy a magyarokat és a székelyeket, úgy a szászokat sem kímélte. Erdélyt a tatárok hamarabb tarolták le, mint a középkori Magyarország más területeit, pusztításait a szászok lakta Beszterce vidékén kezdték, a Radna-völgyében. A szászok hatalmas embervesztéseket szenvedtek el, ezért IV. Béla király idejében (1245–1280) újabb telepéseket kellett behívni. Az újabb bevándorlás – az oklevelek szerint – egészen az 1300-as évek első feléig tartott.

Az Árpád-ház kihalása után, az 1324. évi szász lázadás leverését követően Károly Róbert (1308–1342) új közigazgatási szervezetet vezetett be a szászoknál. A szászok területe addig négy comitatusra (provincia) volt osztva, a szebenivel az élen. A négy territórium élén rendes magyar ispán állt.¹⁵ A szebeni mellett létezett még a medgyeselyi, a brassói és a beszterce kerület is. A „tűzfészek” a szebeni tartomány volt, élén a gerébekkel, akik az erdélyi vajdával és a püspökkel is többször összeütközésbe kerültek. A szebeni provinciát a király a hatékony ellenőrzés végett „székekre” osztotta.¹⁶ Az új székek élére a király nevezte ki a királybírókat, a hűséges szász gerébek közül. A másik három terület élén továbbra is magyar ispánok, főnemesek kerültek. A királybírókat és az ispánokat a magyar király nevezte ki, majd 1402-től Medgyesszék és Nagyselykszék,¹⁷ 1464-től Szebenszék, 1469-től, pedig a többi szék is maga választotta a királybíróit. Hogy a székelyeknél Udvarhelyszék volt a központi szék (anyaszék), addig a szászoknál, pedig Szebenszék töltötte be ezt a tisztséget. Az egész szász közösség vezetőjét, a szász gróft (ispánt) pedig, a magyar király nevezte ki, majd I. (Hunyadi) Mátyás (1458–1490) király 1464-ben megengedte, hogy a szászok maguk válasszák.

A szász önkormányzat (Universitas Saxorum, Sachsische Nationsuniversitat) a betelepüléstől fokozatosan alakult ki, de a Diploma Andreanum létrejöttével a folyamat felgyorsult. Végül I. (Hunyadi) Mátyás (1458–1490) terjesztette ki az Andreanum rendelkezéseit 1486-ban, és ekkor alakult ki teljesen a Szász Egyetem. Az Univerzitással

¹⁴ A „gerébek” gazdag szász katonáskodó lovagok voltak, akikből kialakulhatott volna a szász nemesség, de a szigorú szász jog ezt nem tette lehetővé. A „gerébek” a Szászföldön és azon kívül is rendelkeztek kiváltságokkal. Sokáig beleszóltak a szász ügyekbe (mivel egy személyben bírák, katonai parancsnokok és közigazgatási hatóságok voltak), de ez a kettős rendszer végül fenntarthatatlanná vált. Rádásul a Szászföldön adót is kellett fizetniük, ezért inkább a Szászföld határain túlra, de azok mellett szereztek birtokokat. A virágkoruk a XIII. és a XIV. századra tehető, a XV. századra beolvadtak a magyar nemességbe. Az első, oklevelek által említett geréb a vallon eredetű volderfi Latin János volt (1206). Lásd BARTA GÁBOR – MAKKA LÁSZLÓ – MÓCSY ANDRÁS: *Erdély története I-III.* Akadémiai kiadó, Bp., 1998, 332–334. p.

¹⁵ Uo. 334–341. p.

¹⁶ A székek következők voltak: Köhalomszék, Nagysinkszék, Segesvárszék, Szászvárosszék, Szászsebeszék, Szebenszék, Szerdahelyszék és Újgyházzsék. A szászok mellett a szomszédos székelyek is székekbe rendeződtek.

¹⁷ A két szász szék „Kétszék” elnevezéssel is szokták jelölni.

közel egy időben alakult ki az erdélyi rendiség, amelynek tagjai a magyar nemesek, a székelység, és a szászok voltak.

A Szász Univerzitás az alábbiakat jelentette:

1. a királyföldi szászok összessége (egyetemes közössége) és a kiváltságolt terület;
2. az egész közösséget képviselő küldöttek testülete, azaz az évente kétszer ülésező közgyűlés (conflux);
3. a szebeni tanács és a főhivatalnokok, a „delegált Egyetem” (delegierte Universitat), amely az ülések közötti időszakban vitte az ügyeket;
4. főként az újkorban az előbbi által tárgyalási felhatalmazással bíró testület, amelynek élén elnökként az ispán állt.

A Szász Egyetem, és az abban képviselt szász „nemzet” nem egy modern nemzet, hanem a hűbériségben érvényes rendnek felel meg, nem etnikai hovatartozást jelöl, hanem a kiváltságoltak összességét. Lényegében a Szász Egyetem a kiváltságok megvédése és esetleges gyarapítása érdekében létrejött Univerzitás volt. Az Egyetem élén a szász gróf (Szebenszék királybírája) és Nagyszeben város polgármestere állt (duumvirátus). A nagyszebeni polgármestert a „Százak Tanácsa” választotta egy, maximum két évre. A szász gróf jogi ügyekkel foglalkozott (legfőbb bíró), valamint képviselte a szász nemzet egészét, a nagyszebeni polgármester, pedig inkább igazgatási és pénzügyi feladatokat látott el.

Az Egyetem legfontosabb szerve a közgyűlés volt, ez egy évben két rendes ülést tartott.¹⁸ A rendes ülések mellett előfordultak rendkívüli ülések is. A közgyűlésben a székek és a vidékek képviselői foglaltak helyet. Az üléseket Nagyszeben városának tanácsa hívta össze, valamint ez intézte az adminisztrációt két közgyűlés között. Az Egyetem ezek mellett még rendkívül jelentős kiváltságokkal rendelkezett. Többek között beszédte a székektől és vidékektől az adót, továbbá törvénykezett a szászok ügyeiben, tőle a magyar királyhoz, illetve később az erdélyi fejedelemehez lehetett. A Szász Egyetem engedélyezte a céhek alapítását, valamint megszabta a királyföldi (szászföldi) árat, továbbá a használatos mértékegységeket.

A kiváltságos szász területek számos szabad királyi várossal is rendelkeztek, ezek élén is a polgármester állt (Bürgermeister) állt. Ő elnökölt a városi tanács ülésein. A városi tanácsok 12 tagúak voltak.¹⁹ A városok lakóit, pedig polgároknak nevezték. A szász városok erős falakkal és hatalmas bástyákkal voltak megerősítve. Ostrom idején a céhek védtek az egyes bástyákat, békeidőben, pedig ők tartották azokat karban. Az erdélyi szász városok voltak az ipar, a kereskedelem, illetve az oktatás és a kultúra fellelővái. A falvak élén szintén egy – kisebb – tanács állt, élén a bíróval, akit a közösség maga választott.

Az erdélyi rendi szervezkedés Zsigmond király (1389–1437) idejében éri el csúcspontját. A kápolnai unióval (1437. szeptember 16-án) a három rendi nemzet (magyar, székely és szász) szövetséget kötött az Erdély és a három rendi nemzet biztonságát fenyegető külső és belső veszély ellen.

¹⁸ A közgyűlés a két „rendes” ülést minden év április 24-én, Szt. György napján, illetve minden év november 25-én, Szt. Katalin napján tartotta.

¹⁹ SZABÓ PÉTER: *Az erdélyi fejedelemség*. Kulturtrade Kiadó, Bp., 1997, 15–17.p.

A külső veszély az egyre erősödő török nyomás volt, a belső veszélyt pedig, a parasztfelkelések²⁰ jelentették (Budai Nagy Antal, 1437). A három nemzet abban is megegyezett, ha a magyar uralkodó az egyik rendet sértő rendelkezést készül elfogadni, akkor a másik két rend ezt nem fogja támogatni, ezen túlmenően a három „nemzet” a kölcsönös katonai segítségnyújtásban is közös nevezőre jutott. A Belső-Szolnok vármegyei Kápolnán megkötött kápolnai uniót a rendek a következő évszázadokban többször megerősítették (pl. 1506-ban Segesváron).

A szászok egységes jogrendszere Báthory István (1575–1586) fejedelemsége alatt alakult ki. A szász szokásjogot az Altemberger kódex tartalmazta. A kódex egy pergamenkönyv volt, gótikus írással. A tisztviselők hivatali esküjük alkalmával erre a kódexre tették le az esküjüket. A szászok jogára nagy hatással volt a magdeburgi városi jog, továbbá Justinianus törvénykönyve is. A szász jogszokásokat ezen jogforrásokra alapozva Thomas Bomelius és Matthias Fronius gyűjtötte össze, még az 1500-as évek második felében. Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király idejében Matthias Fronius alkotta meg a szászok törvénykönyvét, az *Eigenlandrecht der Siebenbürger Sachsen*-t. Ezt a törvénykönyvet Erdély fejedelmek is megerősítették, és több mint 300 évig alkalmazták a szászok peres ügyeiben, egészen az Osztrák polgári törvénykönyv 1853-as bevezetéséig.

2. A szász székek és vidékek – számokban

2.1. A történelmi Barcaság (németül: Burzenland)

Brassó vidékének területe: 1 795,92 km².

Brassó vidékének központja: Brassó szabad királyi város, majd 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

Brassó vidéke településeinek a száma: 31.²¹

A Barcaság volt az erdélyi szászok legkeletibb lakóhelye Erdélyben. A vidék központja Brassó városa volt, amely „színes forgatagával” kitűnt a többi szász város közül. Brassó volt Erdélyben a legnagyobb kereskedelmi központ. Bár szász város volt, de a kereskedelem odavonzotta a magyarokat, a románokat, sőt a zsidókat, örményeket és a történelmi múltban a törököket is.

A Barcaságot eredetileg székelyek népesítették be, de az itt élő székelység jelentős része a besenyőeknek és a kunoknak esett áldozatul, akik betöréseikkel sokszor a földig rombolták a térséget. A helyi székelység „megtizedelésével” határvédelem nélkül

²⁰ BERTÉNYI IVÁN – DIÓSZEGI ISTVÁN – HORVÁTH JENŐ – KALMÁR JÁNOS – SZABÓ PÉTER: *Királyok könyve*. Officina Nova, Bp., 1997, 70–73.p.

²¹ Brassó vidéke települései: Apáca (Apata), Barcarozsnyó (Rasnov), Barcaszentpéter (Sanpetru), Bácsfalu (Baciu), Botfalu (Bod), Brassó (Brasov), Brassóbertalan (Bartolomeu), Csernátfalu (Cernatu), Feketehalom (Codlea), Földvár (Feldioara), Krizba (Crizbav), Hosszúfalu (Satu Lung), Hőltővény (Halchiu), Keresztényfalva (Cristian), Ótohán (Tohanul Vechi), Prázmár (Prejmer), Pürkerec (Purcareni), Szászhermány (Herman), Szászmagyaros (Maierus), Szászveresmart (Rotbav), Szászvolkány (Vulcan), Szunyogszék (Dumbravita), Tatrang (Tarlungeni), Türkös (Turches), Újtohán (Tohanu Nou), Töröcsvár (Bran), Vidombák (Ghimbav), Vledény (Vlădeni), Zajzon (Zizin), Zernyest (Zarnesti). Ebből Barcarozsnyó, Feketehalom, Földvár és Prázmár mezővárosok (oppidum) voltak. Brassóbertalan már évszázadok óta Brassó városának része.

maradt térség kiszolgáltatottá vált, ezért II. András behívta a Német Lovagrendet a Barcaságba.

A Német Lovagrend, amely 1198-ban alakult meg (Ordo Equitum Teutonicum – Német Lovagok Rendje) III. Celestin pápa jóvoltából a Szentföld (Jeruzsálem és környéke) védelme érdekében. Az iszlám előretörésével azonban a szentföldi lovagrendek Európába kényszerültek visszatérni. II. András (1205–1235) magyar király 1211-ben behívta a Szentföldet elhagyó német lovagokat Magyarországra, és az egész Barcaságot nekik adományozta. Ez idő tájt elsősorban már a szász parasztok lakóhelye volt a Barcaság. A lovagrend feladata a magyar határ védelme volt, illetve a havasalföldi pogány népek keresztény hitre térítése. A lovagok 14 év alatt, 1225-ig jelentősen megerősödtek. Havasalföld egy részét hatalmuk alá hajtották, illetve a Barcaságban – királyi engedély nélkül – hét kövárat építettek.²² A lovagok és a magyar király között a viszony elmergesedett, aminek oka az volt, hogy a lovagok megszerezték III. Honorius pápa jóváhagyását a Barcaság elcsatolásához. A lovagok ráadásul a helyi szász parasztokat is rabszolgasorba „süllyesztették”. Azonban II. András megelégedte a visszaélésekkel és 1225-ben, fegyveres erővel verte ki a lovagokat a Barcaságból. Bár a pápa sokáig kiállt a lovagok mellett, de a Barcaságot nem sikerült számukra visszaszereznie. A Német Lovagrend ekkor települt át a Baltikumra. A szász parasztok a német lovagokkal szemben továbbra is a Barcaságban maradhattak. A Barcaság a lovagok kiűzése után egy időre visszakerült a székely ispán hatalma alá.

A Barcaság lélekszámáról elmondható, hogy 1510-ben a minimális összlakosság-szám 20.981 fő lehetett, a maximális összlakosság-szám pedig elérhette a 22.626–23.080 főt is.²³

A Barcaság területe 1510-ben 971 km² volt. A népsűrűség a minimális lakosság-szám esetén 21,6 fő/km², a maximális lakosság-szám esetén pedig 23,3–23,8 fő/km² volt. Akárcsak Beszterce vidéke, úgy Brassó vidéke sem volt földrajzilag határos a királyföldi szász székekkel.

A Barcaság „fővárosa” Brassó volt. Brassó Erdély legszebb fekvésű városa, valamint a legnagyobb kereskedelmi központ volt a szászok betelepülésétől egészen a XX. század elejéig.

²² A hét lovagrendi vár: Bagolyvár (Barcaroznyó mellett), Barcaroznyó, Feketevár, Földvár, Hóltővény, Keresztvár (Brassó mellett) és Töröcsvár. Napjainkban Bagolyvár és Keresztvár már nem létezik.

²³ *Magyarország történeti demográfiaja (896–1995), mil레centenáriumi előadások*, KSH, Bp., 1997, 133. p.

Brassó városának nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	21 782	8 727	8 874	2 939	1 242
1880	29 584	9 382	9 919	9 825	458
1890	30 739	9 758	9 578	10 441	962
1900	36 646	11 248	10 644	14 115	639
1910	41 056	11 786	10 841	17 831	598
1920	40 335	12 183	11 293	15 137	1 722
1930	59 232	19 372	13 014	11 293	3 577
1941	84 557	49 463	16 210	15 114	3 770
1948	82 984	55 152	8 480	17 697	1 655
1956	123 834	88 329	10 127	22 742	2 636
1966	163 345	123 852	10 003	27 835	1 655
1977	256 475	210 019	9 718	34 879	1 859
1992	323 736	287 535	3 418	31 546	1 237

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 95–96. p., Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

2. táblázat

A Barcaság nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	85 244	37 956	26 105	18 620	2 563
1880	93 038	39 220	26 493	25 006	2 319
1890	97 464	40 950	28 213	26 373	1 928
1900	106 383	43 726	29 807	31 655	1 195
1910	112 438	45 421	28 246	36 172	2 599
1920	113 440	46 851	30 522	34 004	2 063
1930	135 741	55 572	33 228	41 486	5 455
1941	165 387	92 181	36 423	31 458	5 325
1966	277 854	200 095	27 076	46 976	3 707
1977	407 880	321 896	26 077	55 951	3 956
1992	475 452	413 846	6 967	47 428	7 211

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 95–201. p., Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a románság „bázisa” többnyire a Brassótól délnyugatra fekvő települések voltak. Az ott lakó románokat „kalibásoknak” is nevezték, mert egyszerű házakban ún. „kalyibákban” laktak. A románság 11 településen (Barcarozsnyó, Bácsfalu, Csernátfalu, Földvár, Hosszúfalu, Ótoshán, Szűnyogszék, Türkös, Újtóhán, Vledény és Zernest) élt többségben. A magyarság a többnyire Brassótól délkeletre elhelyezkedő településeken élt. A magyarságot illetően elmondhatjuk, hogy 10 településen

egy lakost sem tudtak felmutatni, viszont 6 településen (Apácán, Barcaújfaluban, Krizbán, Pückerencen, Tatrangon és Zajzonban) többségben voltak a magyarok.

A szászok 13 településen voltak többségben, ezek közül kettőben, Brassóban és Törösváron csak relatív többséget alkottak.²⁴ Barcaújfaluban, Bácsfaluban, Csernátfaluban, Hosszúfaluban, Ótóhánban, Pückerencen, Szűnyogszéken, Tatrangon és Zajzonban egyetlen szász sem élt. A szászok főként a Barcaság északkeleti, illetve északnyugati vidékén éltek. Jelentős szász kisebbség élt Barcarozsnyón és Földváron is.

Az 1880. évi népszámlálás szerint Bácsfalu, Csernátfalu és Türkös elvesztette román többségét és magyar többségű falvakká váltak. Ezzel a magyar többségű falvak száma hatról kilencre emelkedett. A románok továbbra is többségben maradtak a maradék 8 településükön, ahol 1850-ben is többséget alkottak. A szászok csak 12 olyan településen tartották meg többségüket, ahol 1850-ben is többséget alkottak.²⁵ Szászveresmart elvesztette szász többségét és 33 fő híján relatív román többségű település lett. 1850-hez képest 1880-ban csak Ótóhánban, Pückerencen és Szűnyogszéken nem élt legalább 1 szász lakos.

Az 1890. évi népszámlálás szerint a szászok 11, a románok 9 és a magyarok 10 településen alkottak többséget. A szászok „elvesztették” többségüket Brassóban. és Törösváron, viszont Szászveresmart ismét szász többségű település lett.²⁶ A szász többségű települések közül egyedül csak Szászveresmarton volt relatív szász többség.

A magyarság 1890-ben 10 településen alkotott többséget, még a terület központjának számító Brassó is relatív magyar többségű város lett. A szászok, a magyarok és románok mögött a harmadik helyre szorultak vissza Erdély legjelentősebb kereskedelmi központjában.

Az 1900. évi népszámlálás szerint az egyes települések nemzetiségi összetételében nem állt be változás, kivéve Szászveresmarton, amely végleg elvesztette szász többségét és véglegesen román többségű település lett. A szászok már csak 10 településen alkottak többséget,²⁷ akárcsak a magyarok, illetve a románok.

²⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Barcaszentpéter (1 174 fő/69,26 %), Botfalu (1 258 fő/65,08 %), Brassó (8 874 fő/40,74 %), Feketealom (2 698 fő/70,86 %), Höltovény (1 480 fő/75,47 %), Keresztényfalva (1 399 fő/66,05 %), Prázmár (2 136 fő/63,74 %), Szászhermány (1 252 fő/61,64 %), Szászmagyarós (939 fő/63,53 %), Szászveresmart (496 fő/54,26 %), Szászvolkány (804 fő/62,27 %), Törösvár (34 fő/40,47 %) és Vidombák (815 fő/70,07 %).

²⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Barcaszentpéter (1 116 fő/66,11 %), Botfalu (62,72 %), Brassó (9 919 fő/33,52 %), Feketealom (2 744 fő/69,75 %), Höltovény (1 618 fő/75,29 %), Keresztényfalva (1 492 fő/64,39 %), Prázmár (2 065 fő/63,87 %), Szászhermány (1 189 fő/58,31 %), Szászmagyarós (837 fő/61,95 %), Szászvolkány (933 fő/63,25 %), Törösvár (36 fő/42,85 %) és Vidombák (928 fő/65,72 %).

²⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ben: Barcaszentpéter (1 184 fő/63,28 %), Botfalu (1 364 fő/61,11 %), Feketealom (2 680 fő/66,41 %), Höltovény (1 948 fő/79,54 %), Keresztényfalva (1 616 fő/62,05 %), Prázmár (2 095 fő/59,33 %), Szászhermány (1 193 fő/55,56 %), Szászmagyarós (793 fő/56,96 %), Szászveresmart (430 fő/49,65 %), Szászvolkány (946 fő/60,37 %) és Vidombák (944 fő/65,19 %).

²⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Barcaszentpéter (1 233 fő/56,12 %), Botfalu (1 377 fő/56,64 %), Feketealom (2 771 fő/62,28 %), Höltovény (2 109 fő/74,44 %), Keresztényfalva (1 618 fő/57,84 %), Prázmár (2 066 fő/57,70 %), Szászhermány (1 184 fő/54,08 %), Szászmagyarós (920 fő/62,03 %), Szászvolkány (966 fő/59,62 %), Vidombák (983 fő/58,86 %).

Az 1910. évi (utolsó) magyar népszámlálás megállapította, hogy a települések nemzetiségi összetételében nem állt be változás. A szászok továbbra is 10 településen éltek többségben,²⁸ akárcsak a magyarok és a románok.

Az 1920. évi – már – román népszámlálás szerint, a településszerkezetet tekintve a 10 barcasági település szász, 10 román és 10 magyar többségű volt. A 10 magyar településből 6 (Bácsfalu, Csernátfalva, Pürkerec, Tatrag, Türkös, Zajzon) ad otthont a barcasági csángó magyaroknak. A hetedik „csángó” településen, Hosszúfalun a csángó magyarok kisebbségben éltek. Hosszúfalun román többségű település. A 10 szász település még mindegyike abszolút többséggel rendelkezett.²⁹ A barcasági települések közül egyedül a magyar többségű Apácán nem élt egyetlen szász lakos sem, illetve a román többségű Ótőhán településről pedig a magyarok hiányoztak.

Az 1930. évi népszámlálás szerint a legnagyobb népességnövekedést a románok és a magyarok produkálták. A vizsgált területet érintő második román szerint Brassó városa még mindig relatív magyar többségű. A településeket tekintve a román többségű Újtohánban nem élt egyetlen magyar lakos sem, illetve a magyar többségű Zajzonban pedig a szászok hiányoztak. A legnagyobb meglepetést Szászhermány jelentette. Az ősi szász település 1930-ban relatív román többségű lett.³⁰ Három település (Barcaszentpéter, Prázsmár és Szászvolkány) már csak relatív szász többséggel rendelkezett.

Az 1941. évi román népszámlálás szerint a 30 település mindegyikén élt román, magyar és szász nemzetiségű személy, kivéve a román többségű Újtohánt, ahol a szászok egy fővel sem képviseltették magukat. Szászhermány 1941-re visszanyerte szász (abszolút) többségét.³¹ Az 1941. évi népszámlálás jelentős változásokat hozott a szászok elvesztették Prázsmárt, amely relatív román többségű település lett, így Szászhermánnyal együtt 9 maradt a szász települések száma a Barcaságban. A 9 településből kettőben (Barcaszentpéter és Keresztényfalva) már csak relatív szász többség volt. A román települések száma 13-ra emelkedett, a már említett Prázsmár mellett az egykor magyar Brassó és Pürkerec is román abszolút többségű településsé vált. Brassó több mint 20 évig volt relatív magyar többségű város 1920 után, Romániában. A barcasági magyarság 8 településen alkotott többséget.

²⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ben: Barcaszentpéter (1 241 fő/55,70 %), Botfalva (1 416 fő/59,02 %), Feketehalom (2 742 fő/56,10 %), Hóltővény (2 068 fő/73,41 %), Keresztényfalva (1 627 fő/54,34 %), Prázsmár (2 032 fő/53,15 %), Szászhermány (1 225 fő/52,37 %), Szászmagyarós (955 fő/58,98 %), Szászvolkány (1 034 fő/58,12 %), Vidombák (944 fő/57,94 %).

²⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Barcaszentpéter (1 183 fő/54,44 %), Botfalva (1 369 fő/57,20 %), Feketehalom (2 900 fő/60,17 %), Hóltővény (2 139 fő/76,77 %), Keresztényfalva (1 543 fő/54,85 %), Prázsmár (2 090 fő/49,30 %), Szászhermány (1 274 fő/53,46 %), Szászmagyarós (967 fő/59,43 %), Szászvolkány (1 034 fő/58,12 %), Vidombák (1 149 fő/56,82 %).

³⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1930-ban: Barcaszentpéter (1 285 fő/49,38 %), Botfalva (1 406 fő/55,50 %), Feketehalom (3 110 fő/58,08 %), Hóltővény (2 166 fő/74,63 %), Keresztényfalva (1 555 fő/54,12 %), Prázsmár (2 279 fő/44,81 %), Szászmagyarós (958 fő/58,91 %), Szászvolkány (1 238 fő/47,94 %), Vidombák (1 040 fő/60,35 %).

³¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ben: Barcaszentpéter (1 290 fő/46,67 %), Botfalva (1 391 fő/54,80 %), Feketehalom (3 293 fő/52,99 %), Hóltővény (2 145 fő/77,29 %), Keresztényfalva (1 551 fő/46,94 %), Szászhermány (1 358 fő/53,91 %), Szászmagyarós (953 fő/55,56 %), Szászvolkány (1 217 fő/50,94 %), Vidombák (1 074 fő/56,73 %).

Az 1966. évi román népszámlálás szerint mindössze két településen (Szűnyogszék és Újtohán) nem élt szász a Barcaságban, ráadásul már egy település sem őrizte meg szász többségét a kilencből. A magyarság 1966-ra már csak 5 faluban (Apáca, Barcaújfalu, Krizba, Tatrang és Zajzon) volt (abszolút) többségben. Bácsfalú, Csernátfalu, Hosszúfalú és Türkös 1956 előtt Szecseleváros néven egyesült, ahol 1956-ban már román többség volt kimutatható. A 31 barcasági településből 1966-ra csak 5-ben nem volt román többség.

Az 1977. évi népszámlálás kimutatta, hogy a románság számát tekintve tovább erősödött, de az 5 falu ennek ellenére megőrizte abszolút magyar többségét. A szászok száma tovább csökkent, de csak egy településen (Újtohán) nem élt egyetlen szász sem.

Az 1992. évi népszámlálás kimutatta, hogy a magyarság már csak Apácán és Barcaújfalun volt többségben, a többi település román többségűvé vált. Krizbán, Tatrangon és Zajzonban a magyarság alig marad el lakosságszámában a románság mögött. A szászok száma 6 976 főre³² fogyott, viszont csak két településen (Újtohán és Zajzon) nem élt szász.

2.2. A történelmi Beszterce vidéke (németül: Nösnerland)

Beszterce vidéke területe: 3 382 km².

Beszterce vidéke központja: Beszterce szabad királyi város, majd 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

Beszterce vidéke településeinek száma: 54.³³

Beszterce vidéke ma a Román Köztársaság része, az 54 történelmi településből 53 település Beszterce-Naszód megyéhez (Judetul Bistrita-Nasaud) tartozik, 1 település (Radnalajosfalva) pedig, Szucsava megyéhez (Judetul Suceava).

Az erdélyi szászok által legutoljára benépesített terület a Beszterce vidéke (németül: Nösnerland) volt. Ez a terület Erdély északkeleti csücskében helyezkedik el, ez a vidék volt az erdélyi szászok legészakibb lakóhelye. A területet az 1100-as évek végén kezdték a szászok birtokba venni, addig a terület királynék birtoka volt. Hunyadi János

³² A 6 967 fő szászból 3 418 fő (1,05 %) Brassóban élt. Továbbá 1992-ben Feketchalmon 691 fő (2,81 %), Barcarozsnyón 421 fő (2,56 %), Barcaszentpéteren 319 fő (9,64 %), Szászmagyaros 310 fő (20,20 %), Hóltővényben 273 fő (9,92 %), Szászhermányban 240 fő (6,40 %), Prázmáron 235 fő (4,85 %), Keresztényfalván 222 fő (5,89 %), Szászvolkányon 186 fő (5,76 %), Botfalun 131 fő (6,49 %), Szecselevárosban 111 fő (0,36 %), Földváron 100 fő (2,03 %), Vidombákon 95 fő (1,76 %), Zernesten 93 fő (0,37 %), Szászveresmarton 76 fő (8,05 %), Ótohánban 24 fő (0,58 %), Krizbán 7 fő (0,5 %), Pükrerecen (0,20 %), Tatrangon (0,09 %), Törösváron (0,18 %) 3–3 fő, Barcaújfalun (0,19 %), Szűnyogszéken (0,05 %) 2–2 fő, Apácán (0,03 %), Vledényben (0,11 %) 1–1 fő szász élt. (Zárójelben a szászok összlakosságán belüli számarányát jelöli.)

³³ Beszterce vidéke települései: Aldorf (Unirea), Aszúbeszterce (Dorolea), Besenyő (Viisoara), Beszterce (Bistrita), Bükkös (Bichigiu), Ciblesfalva (Suplai), Dipse (Dipsa), Felsőszászújfalu (Satu Nou), Földra (Feldra), Gaurény (Alunisul), Hordó (Cosbuc), Jád (Livezile), Királynémeti (Crainimat), Kisdemeter (Dumitrita), Kisfejéregyháza (Albestii Bistritei), Kisrebra (Rebrisoara), Kisilva (Ilva Mica), Kiszsolna (Jelna), Kusma (Cusma), Les (Lesu), Magora (Magura Ilvei), Major (Majeru), Mitye (Mititei), Nagydemeter (Dumitra), Nagylva (Ilva Mare), Nagyrebra (Rebra), Naszód (Nasaud), Oláhszentgyörgy (Sangeorzu-Bai), Óradna (Rodna), Párva (Parva), Petres (Petris), Pinták (Slatinita), Pojény (Poienile Zagrei), Radnalajosfalva (Carlibaba Noua), Romoly (Romuli), Runk (Runku Salvei), Sajónagyfalva (Mariselu), Sajószentiván (Santioana), Szamosmakód (Mocod), Szálva (Salva), Szászbudak (Budacu de Jos), Szászlekenye (Lechinta), Szászszentgyörgy (Sangeorzu Nou), Szásztörpény (Tarpiu), Szentjózsef (Poiana Ilvei), Szépnýr (Sigmir), Tács (Tonciu), Telcs (Telciu), Újradna (Sant), Várörja (Nepos), Vermes (Vermes), Vinda (Ghinda), Zágara (Zagra) és Zselyk (Jeica).

Beszterce grófja volt, amely címet az örökösei is viselhettek. I. (Hunyadi) Mátyás végül Szilgyi Mihálynak adományozta címet, akinek a halálával megszűnt ez a nemesi cím.³⁴ A XVI. század elején a minimális lakosságszám 13.586 fő, a maximális lakosságszám 14.787–14.942 fő volt.³⁵ A minimális lakosságszám esetén a terület népsűrűsége 4,02 fő/km², a maximális lakosságszám esetén 4,37–4,41 fő/km² volt. Beszterce vidéke alapvetően két területből tevődött össze, Beszterce kerületéből (644 km²), illetve a Radna-völgyből (2 738 km²). A XVI. század elején Beszterce kerületének a minimális lakosságszáma 12.332 fő volt, a maximális lakosságszáma pedig, 13.408–13.563 fő volt. A népsűrűség a minimális lakosságszám esetén 19,1 fő/km², a maximális lakosságszám esetén pedig, 20,8–21,1 fő/km² volt. A Radna-völgy meglehetősen gyéren lakott volt a XVI. század elején. A minimális lakosságszám 1 254 fő, a maximális lakosságszám pedig, 1 379 fő volt. A népsűrűség az előbbi esetben 0,5 fő/km², az utóbbi esetben is 0,5 fő/km² volt. A XVI. század elején a besztercei kerületben 2 053 fő, a Radna-völgyben pedig, 193 fő volt a hospesek (Wirt), vagyis a teljes joggal és ingatlanulajdonnal rendelkezők száma. A két területen összesen 2 246 fő hospes élt. A Radna-völgyet illetően 1494-ben 444 fő volt a hospesek száma, 1495-ben viszont már csak 288 adóköteles személyt írtak össze. Az 1504. évi adóösszeírás már csak 193 adózó hospest talált itt. Kissé szokatlan ez a nagy fogyás, de a kincstári számadások helytállónak tűnnek.

A terület 1851 és 1860 között Szászvárosszék része volt. Az 1800-as évek végén, amikor a székeket és vidékeket megszüntették, Beszterce vidéke Beszterce-Naszód vármegye része volt. Beszterce városa pedig a vármegye székhelye lett egészen 1920-ig, amikor is a város és vidéke a Románia része lett.

A vidék központja Beszterce városa volt, amely Brassó és Nagyszeben mögött a harmadik legjelentősebb kereskedelmi központ volt Erdélyben egészen a XX. század elejéig. Ez a három város felügyelte a Kárpátok melletti szorosokat, hágókat és így könnyen lefőlőzték a hasznát. Ezáltal meggátolták a többi beljebb fekvő szász várost (Medgyes, Segesvár, Szászsebes és Szászváros), hogy hasonlóképpen „felemelkedjenek”.

³⁴ Veresegyházi Béla: Magyarország vármegyéi és városai, Magvető, Bp., 42.p.

³⁵ Magyarország történeti demográfiája (896-1995), milicentenáriumi előadások, KSH, Bp., 1997, 125-138 p.

Beszterce városának nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	5 214	1 207	3 704	90	213
1880	8 063	2 114	5 074	574	301
1890	9 109	2 274	5 517	1 126	192
1900	12 081	3 753	5 887	2 318	123
1910	13 236	4 470	5 835	2 824	107
1920	12 364	3 716	5 163	1 302	2 183
1930	14 128	5 666	4 461	1 363	2 638
1941	16 313	4 125	4 162	7 374	652
1948	15 801	10 665	1 866	2 343	927
1956	20 292	13 724	2 595	2 947	1 026
1966	20 559	15 500	1 904	2 911	244
1977	38 649	33 049	1 093	4 261	246
1992	82 366	74 323	535	6 045	1 463

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, IV. kötet, 375–376.p., Pro-Print, Csíkszereda, 2001.

Beszterce vidéke nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	49 218	26 918	18 495	1 434	2 371
1880	63 433	38 821	19 842	2 305	2 465
1890	69 888	43 086	19 711	3 383	2 985
1900	80 715	51 785	21 192	6 087	1 651
1910	88 572	55 842	21 277	7 554	1 701
1920	83 242	54 558	17 832	3 112	7 740
1930	93 176	63 614	16 780	3 885	8 897
1941	101 191	66 574	16 075	13 046	5 496
1966	109 498	97 892	4 777	5 174	1 655
1977	135 090	119 195	2 064	6 091	7 740
1992	186 549	173 580	883	7 601	4 485

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, IV. kötet, 375–518. p., Pro-Print, Csíkszereda, 2001

Az 1850-es népszámlálás a Beszterce vidékének 54 településéből csak 53-ról közöl adatot, Radnalajosfalva adatai hiányoznak a felmérésből. Az 53 településből 30-ban volt román többség, ezek közül négy települést csak román nemzetiségűek laktak. Ez a négy település Bükkös, Ciblesfalva, Sajónagyfalu és Sajószentiván voltak.

Szász többségűnek csak 21 település volt mondható.³⁶ A 21 szász településen a szászok mindenhol abszolút többséget alkottak. A népszámlálás 14 (román) településen nem írt össze legalább 1 szász lakost. Ezek a települések: Bükkös, Ciblesfalva, Földra; Gaurény, Les, Kisilva, Magura, Párva, Romoly, Sajónagyfalu, Sajószentiván, Szamosmakód, Szálva és Várörja voltak. Az 53 vizsgált településből csak kettőben volt magyar többség, Tacson, illetve Zselyken.

Az 1880-évi népszámlálás már Radnalajosfalváról is közölt adatokat, így a szász többségű települések száma 21-ről 22-re nőtt.³⁷ A Beszterce vidéke 54 településéből csak 1 településen nem lakott szász, ez a település Runk volt. A magyar többség továbbra is csak Tacson és Zselyken volt kimutatható, a vidék magyarságának jelentős részét is ez a két település adta, továbbá 11 településen nem élt legalább 1 magyar lakos. A románság továbbra is csak 30 falut mondhatta „magáénak”. Az 1880. évi népszámlálás szerint Runkon csak románok éltek.

Az 1890. évi népszámlálás szerint a szászok továbbra is abszolút többséget alkottak a 22 településükön,³⁸ viszont az 54 településből egy településen nem élt egy szász sem (Pojény). A magyarság továbbra is csak Tacson és Zselyken alkot (abszolút) többséget. Az 54 településből csak 12-ben nem élt magyar nemzetiségű személy.

Az 1900. évi népszámlálás szerint, az 54 település nemzetiségi összetételében sem történt számottevő változás, kivéve, hogy Gaurényban kizárólagossá vált a román nemzetiség (100 %). Ami a térség magyarságát illeti, Tacson és Zselyken alkottak (abszolút) többséget. Az 54 településből a magyarság csak háromban nem volt fellelhető. Ezek: Ciblesfalva, Gaurény és Runk. A szászok a vizsgált 54 településből csak négyből hi-

³⁶ Szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Aldorf (600 fő/89,55 %), Aszúbeszterce (651 fő/83,14 %), Besenyő (561 fő/87,51 %), Beszterce (3 703 fő/71,03 %), Dipse (619 fő/86,93 %), Felsőszászfalu (822 fő/93,62 %), Jád (1 107 fő/80,50 %), Királynémeti (401 fő/88,13 %), Kisdemeter (505 fő/76,98 %), Kisfehéregyház (452 fő/86,92 %), Kiszsolna (453 fő/78,10 %), Nagydemeter (1 626 fő/93,23 %), Petres (858 fő/84,53 %), Pinták (591 fő/89,54 %), Szászbudak (279 fő/79,94 %), Szászlekenye (1 249 fő/82,49 %), Szászsztörpény (939 fő/89,59 %), Szépnay (559 fő/90,87 %), Vermes (632 fő/86,69 %) és Vinda (405 fő/82,48 %).

³⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Aldorf (527 fő/88,57 %), Aszúbeszterce (610 fő/73,93 %), Besenyő (596 fő/87,64 %), Beszterce (5 074 fő/62,92 %), Dipse (462 fő/69,78 %), Felsőszászfalu (748 fő/85,58 %), Jád (1 016 fő/71,29 %), Királynémeti (394 fő/80,90 %), Kisdemeter (495 fő/64,87 %), Kisfehéregyház (415 fő/77,42 %), Kiszsolna (386 fő/71,34 %), Nagydemeter (1 498 fő/89,80 %), Petres (871 fő/80,49 %), Pinták (521 fő/75,61 %), Radnalajosfalva (262 fő/58,22 %), Szászbudak (251 fő/70,11 %), Szászlekenye (1 330 fő/77,86 %), Szászsztörpény (798 fő/79,72 %), Szásztörpény (847 fő/79,90 %), Szépnay (411 fő/75 %), Vermes (519 fő/75,76 %), Vinda (404 fő/78,44 %).

³⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1890-ban: Aldorf (531 fő/70,23 %), Aszúbeszterce (618 fő/72,45 %), Besenyő (553 fő/83,91 %), Beszterce (5 517 fő/60,56 %), Dipse (451 fő/65,36 %), Felsőszászfalu (740 fő/83,52 %), Jád (964 fő/67,60 %), Királynémeti (371 fő/81,18 %), Kisdemeter (524 fő/63,59 %), Kisfehéregyház (404 fő/76,80 %), Kiszsolna (384 fő/68,44 %), Nagydemeter (1 410 fő/86,23 %), Petres (879 fő/75,97 %), Pinták (474 fő/69,09 %), Radnalajosfalva (277 fő/54,31 %), Szászbudak (257 fő/62,07 %), Szászlekenye (1 362 fő/72,48 %), Szászsztörpény (879 fő/78,83 %), Szásztörpény (832 fő/77,90 %), Szépnay (380 fő/74,36 %), Vermes (568 fő/76,86 %), Vinda (375 fő/73,67 %).

nyoztak (Gaurény, Pojény, Sajónagyfalu és Sajószentiván). A 22 szász település közül kettő (Beszterce városa és Kisdemeter) elvesztette abszolút többségét és relatív többségűvé váltak.³⁹

Az 1910. évi népszámlálás alkalmával a magyarság csak három településen nem képviseltette magát legalább egy személlyel. Tacson és Zselyken továbbra is többségben volt a magyarság. Ami a szászokat illeti, ők csak két településen nem képviseltették magukat legalább egy fővel, ez a két település Bükkös és Sajószentiván volt. A 22 szász többségű településből 1910-re Kisdemeter ismét visszanyerte abszolút többségét, viszont Beszterce városa továbbra is relatív többségű maradt.⁴⁰

Az 1920. évi népszámlálás már román census volt. Az 1920. június 4-én megkötött trianoni békeszerződés értelmében a Beszterce vidéke is Románia része lett. A románok Bükkösön, Ciblesfalván, Gaurényben és Runkon 100 százalékot alkottak. A vizsgált 54 településből már 17-ben nem élt már szász,⁴¹ valamint 19 településen nem élt magyar nemzetiségű személy. A magyarok Tacson és Zselyken továbbra is megtartották az (abszolút) többségüket. A szászok 22 településen alkottak többséget.⁴²

Az 1930. évi román népszámlálás alkalmával a románok két faluban kizárólagos nemzetiség voltak (Gaurény és Runk). A magyarok Tacson és Zselyken (abszolút) többségben voltak, viszont 12 településről kiszorultak. 14 település nem rendelkezett szász lakossal. Az egykori 22 szász többségű településből már csak 21 rendelkezett szász többséggel.⁴³ Beszterce városa román többségűvé, továbbá Kisdemeter, Szászbudak és Szászlekenca relatív szász többségű településekké váltak.

³⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1900-ban: Aldorf (503 fő/79,96 %), Aszúbeszterce (585 fő/67,39 %), Besenyő (563 fő/82,79 fő), Beszterce (5 887 fő/48,72 %), Dipse (430 fő/62,04 %), Felsőszászfalu (725 fő/83,62 %) Jád (958 fő/62,49 %), Királynémeti (402 fő/74,58 %), Kisdemeter (601 fő/47,77 %), Kisfehéregyház (309 fő/57,75 %), Kiszsolna (419 fő/71,01 %), Nagydemeter (1 393 fő/85,35 %), Petres (835 fő/70,70 %), Pinták (475 fő/67,95 %), Radnalajosfalva (382 fő/74,46 %), Szászbudak (239 fő/53,22 %), Szászlekenca (1329 fő/66,81 %), Szászszenygyörgy (882 fő/78,75 %), Szásztörpény (816 fő/73,64 %), Szépnýr (401 fő/71,35 %), Vermes (545 fő/67,28 %), Vinda (358 fő/68,97 %).

⁴⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1910-ben: Aldorf (533 fő/78,38 %), Aszúbeszterce (538 fő/65,60 %), Besenyő (80,89 %), Beszterce (5 835 fő/44,08 %), Dipse (415 fő/60,67 %), Felsőszászfalu (700 fő/81,01 %), Jád (929 fő/60,24 %), Királynémeti (370 fő/71,84 %), Kisdemeter (544 fő/58,30 %), Kisfehéregyház (337 fő/68,08 %), Kiszsolna (409 fő/67,94 %), Nagydemeter (1 407 fő/83,89 %), Petres (834 fő/71,58 %), Pinták (509 fő/70,49 %), Radnalajosfalva (374 fő/55,65 %), Szászbudak (230 fő/51,11 %), Szászlekenca (1 360 fő/57,74 %), Szászszenygyörgy (835 fő/76,46 %), Szásztörpény (808 fő/68,94 %), Szépnýr (378 fő/64,06 %), Vermes (516 fő/64,66 %), Vinda (324 fő/64,54 %).

⁴¹ Ezek a települések: Bükkös, Ciblesfalva, Földra, Gaurény, Kisrebra, Les, Magura, Mittyé, Nagyrebra, Párva, Pojény, Runk, Sajónagyfalu, Sajószentiván, Szentjózsef, Vároja és Zágara.

⁴² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Aldorf (603 fő/86,14 %), Aszúbeszterce (476 fő/60,94 %), Besenyő (551 fő/79,28 %), Beszterce (5 163 fő/41,75 %), Dipse (375 fő/56,99 %), Felsőszászfalu (593 fő/78,02 %), Királynémeti (355 fő/71,42 %), Kisdemeter (423 fő/58,02 %), Kisfehéregyház (313 fő/69,86 %), Jád (832 fő/58,18 %), Kiszsolna (355 fő/66,23 %), Nagydemeter (1 396 fő/80,47 %), Petres (727 fő/69,43 %), Pinták (505 fő/76,51 %), Radnalajosfalva (231 fő/56,20 %), Szászbudak (241 fő/52,50 %), Szászlekenca (1 143 fő/54,71 %), Szászszenygyörgy (796 fő/74,53 %), Szásztörpény (730 fő/73 %), Szépnýr (364 fő/66,42 %), Vermes (483 fő/63,05 %), Vinda (295 fő/61,20 %).

⁴³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1930-ban: Aldorf (594 fő/69,15 %), Aszúbeszterce (544 fő/61,33 %), Besenyő (552 fő/82,38 %), Dipse (385 fő/53,54 %), Jád (895 fő/54,63 %), Felsőszászfalu (618 fő/79,74 %), Királynémeti (370 fő/75,97 %), Kisdemeter (389 fő/49,68 %), Kisfehéregyház (314 fő/63,95 %), Kiszsolna (348 fő/60,31 %), Nagydemeter (1 200 fő/82,19 %), Petres (730 fő/64,37 %), Pinták (454 fő/64,94 %), Radnalajosfalva (402 fő/64,01 %), Szászbudak (245 fő/47,57 %),

Az 1941. évi népszámlálás kimutatta, hogy az 1930-ban román többségűvé vált Beszterce városa 1941-re magyar többségűvé vált. A magyar nemzetiség három településen volt többségben, Beszterce városában relatív, Radnalajosfalva, Tacs és Zselyk faluban viszont abszolút többségben. A magyarság Kusmán és Sajószentivánon nem volt jelen. A szászok már 15 településről hiányoztak.⁴⁴

A 20 szász többségű település közül csak négyben volt relatív szász többség.⁴⁵ Radnalajosfalván a népszámlálás magyar többséget mutatott ki, akárcsak Beszterce városában.

Az 1966. évi népszámlálás szerint a románok Gaurényon, Nagyrebrán, Sajószentivánon és Szamosmakódon 100 százalékos tettek ki. A magyarok 14 településen már nem képviseltették magukat egy fővel sem. Tacs és Zselyk megőrizte magyar többségét. A szászok minden településükön elvesztették a többségüket, továbbá az 54 településből 18-ban nem regisztrált szászt.⁴⁶

Az 1977. évi népszámlálás alkalmával a románság hiányzott Tacsról, valamint 100 százalékos többséget alkotott Ciblesfalván, Gaurényben, Mittyén, Nagyrebrán, Sajónagyfalun, Sajószentivánon és Várórján. A magyarok Tacson és Zselyken továbbra is (abszolút) többséget alkotnak. Hiányoznak viszont 16 településről. A szászok 20 településről már hiányoztak.⁴⁷

Az 1992. évi népszámlálás szerint a románság Gaurényban, Hordón és Nagyrebrán alkotott 100 százalékos többséget, Zselyken viszont hiányzott. A vizsgált terület 10 településén már nem élt magyar. A szászok száma 883 főre csökkent, továbbá az 54 településből 27-ben már nem is „jegyezték” őket. A Beszterce vidékén élő szászok mára csak a történelemkönyvek lapjain léteznek.⁴⁸

Szászlekence (1 134 fő/48,23 %), Szászszenygyörgy (753 fő/70,90 %), Szásztörpény (708 fő/66,79 %), Szépnýr (347 fő/56,79 %), Vermes (473 fő/56,04 %), Vinda (318 fő/58,02 %).

⁴⁴ Ezek a települések: Bükkös, Ciblesfalva, Gaurény, Hordó, Mittyé, Nagyrebra, Párva, Pojény, Runk, Sajószentiván, Szamosmakód, Szálva, Szentjózsef, Várórja, Zágara.

⁴⁵ A szász többségű települések szász lakosainak és számarányuknak 1941-es adatai a következők: Aldorf (617 fő/68,47 %), Aszűbeszterce (514 fő/54,27 %), Besenyő (583 fő/81,53 %), Dipse (395 fő/49,19 %), Felsőszászújfalva (584 fő/78,28 %), Jád (894 fő/53,37 %), Királynémeti (72,25 %), Kisdemeter (384 fő/49,67 %), Kisfehéregyháza (299 fő/61,52 %), Kiszsolna (367 fő/62,20 %), Nagydemeter (1 227 fő/78,80 %), Petres (729 fő/63,44 %), Pinták (438 fő/65,17 %), Szászbudak (283 fő/49,07 %), Szászlekence (1 076 fő/43,49 %), Szászszenygyörgy (775 fő/68,52 %), Szásztörpény (690 fő/64,24 %), Szépnýr (329 fő/54,20 %), Vermes (511 fő/55,48 %), Vinda (334 fő/55,94 %).

⁴⁶ Ezek: Bükkös, Ciblesfalva, Földra, Gaurény, Hordó, Magura, Mittyé, Nagyrebra, Les, Párva, Pojény, Sajónagyfalva, Sajószentiván, Szamosmakód, Szentjózsef, Szépnýr, Újradna és Zselyk

⁴⁷ Ezek: Ciblesfalva, Földra, Gaurény, Hordó, Kisdemeter, Kisrebra, Les, Mittyé, Nagydemeter, Nagyilva, Nagyrebra, Párva, Pojény, Sajónagyfalva, Sajószentiván, Szamosmakód, Szálva, Várórja, Vermes, Zágara.

⁴⁸ A 833 fő szász az alábbi településeken volt fellelhető (a zárójelben a százalékos arányuk szerepel): Aldorf (0,06 %), Aszűbeszterce (20 fő/3,06 %), Besenyő (3 fő/0,26 %), Beszterce (535 fő/64 %), Dipse (54 fő/5,5 %), Felsőszászújfalva (6 fő/0,85 %), Jád (24 fő/1,03 %), Kisfehéregyháza (2 fő/1,03 %), Kisilva (3 fő/0,08 %), Kisrebra (2 fő/0,05 %), Kiszsolna (3 fő/0,44 %), Kusma (12 fő/1,79 %), Les (1 fő/0,05 %), Magura (1 fő/0,05 %), Major (1 fő/0,01 %), Naszód (20 fő/0,16 %), Oláhszentgyörgy (11 fő/0,13 %), Óradna (23 fő/0,37 %), Petres (4 fő/0,36 %), Pinták (0,16 %), Radnalajosfalva (173 fő/39,95 %), Romoly (9 fő/0,60 %), Runk (1 fő/0,06 %), Szászlekence (19 fő/0,70 %), Telcs (2 fő/0,04 %), Vinda (5 fő/0,79 %), Zágara (1 fő/0,08 %).

2.3. A történelmi Köhalomszék (németül: Repser Stuhl)

Köhalomszék területe: 619 km².

Köhalomszék központja: Köhalom mezőváros, majd 1876 és 1918 között Nagy-Küküllő vármegye egyik járási székhelye.

Köhalomszék településeinek száma: 17.⁴⁹

Köhalomszék 1324-ig a szebeni provincia része volt. A terület 1876-ig független szék volt, ekkor azonban beolvadt az újonnan létrejött Nagy-Küküllő vármegyébe. A terület jelenleg Románia része, és Brassó megyében (Judetul Braşov) található.

A statisztikai adatok szerint 1488 és 1510 között a térség minimális lakosságszáma 5 366 fő volt, a maximális lakosságszám pedig 5 903 fő lehetett.⁵⁰ A népsűrűség minimális lakosságszám esetén 8,66 fő/km², a maximális lakosságszám esetén pedig 9,53 fő/km² volt.

Köhalom városának lakosságszáma 1488-ban 971 fő volt, a legnagyobb becsült lakosságszám pedig 1 068 fő lehetett.

5. táblázat

A történelmi Köhalomszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	20 263	6 667	9 547	2 109	1 940
1880	19 034	7 057	8 428	2 070	1 479
1890	19 404	7 000	8 520	2 395	1 489
1900	20 783	8 034	8 765	2 694	1 290
1910	21 220	7 455	8 974	2 758	2 033
1920	20 968	9 415	9 210	2 273	70
1930	20 962	8 946	8 671	2 805	540
1941	20 444	7 929	8 625	2 485	1 405
1966	19 971	10 537	5 691	3 379	364
1977	19 777	9 496	4 818	3 478	1 985
1992	16 558	9 156	3 362	2 987	1 053

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 99–100. p., Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint Köhalomszék 17 településéből 14 település volt szász többségű, 2 település (Halmágy és Kóbor) magyar és 2 település (Felsőtyukos és Sona) román többségű. A szászok a 13 településük⁵¹ közül háromban (Garat, Kaca és Ugra)

⁴⁹ Köhalomszék települései: Felmér (Felmer), Felsőtyukos (Ticuş Nou), Garat (Dacia), Halmágy (Halmeag), Homoród (Homorod), Homoróddaróc (Draşeni), Kaca (Cata), Kóbor (Cobor), Köhalom (Rupea), Lemnek (Lovnic), Mirkvásár (Mercheasa), Sona (Sona), Sövényesség (Fiser), Szászfehéregyháza (Viscri), Szásztyukos (Ticuş Vechi), Ugra (Ungra) és Zsiberek (Jibert).

⁵⁰ Magyarország történeti demográfiája (896–1995), millecentenáriumi előadások, KSH, Bp., 1997, 125–138. p.

⁵¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Felmér (722 fő/52,97 %), Garat (623 fő/49,64 %), Homoród (666 fő/55,5 %), Homoróddaróc (720

csak relatív szász többséggel rendelkeztek. Felmér, Homoród, Mirkvásár, Sona, Sövényesség, Szászfehéregyháza és Ugra települések nem élt magyar nemzetiségű személy. A szászok pedig Felsőtyukos, Halmágy, Kóbor és Sona településekről hiányoztak.

Az 1880. évi népszámlálás szerint a szászok továbbra is 13, a magyarok 2, a románok 4 településen alkottak többséget. A szászok 11 településükből kettőben (Kaca és Ugra) alkottak relatív többséget és kilencben abszolút többséget.⁵² Felmér és Garat elvesztette szász többségét és román többségű települések lettek, jelentős szász kisebbséggel. A magyarok Garatról, illetve Felsőtyukosról és Sonáról hiányoztak a felmérés szerint. Ez utóbbi két településen már szász sem élt.

Az 1890. évi népszámlálás alkalmával a románok 4 (Felmér, Felsőtyukos, Garat és Sona), a magyarok pedig két településen (Halmágy és Kóbor) alkottak abszolút többséget. A szászok a 11 településük közül háromban alkottak relatív többséget (Kaca, Köhalom és Ugra).

Köhalom, elvesztette szász többségét, azonban 11 településen még mindig biztosított a szász többség.⁵³ A magyarok Szászfehéregyházáról, a szászok pedig Sona településről hiányoztak.

Az 1900. évi népszámlálás alkalmával a szászok csak 10 (ebből 3 relatív többség),⁵⁴ a románok már 5, a magyarok pedig továbbra is két településen alkottak többséget. Ugra relatív román többségű település lett, jelentős szász kisebbséggel, akárcsak Garat és Felmér. Felsőtyukos és Sona már csaknem színromán település volt ekkoriban. Egyedül Sonán nem élt már szász lakos.

Az 1910-es népszámlálás alkalmával Ugra ismét szász (relatív) többségű település lett. Sonán csak román nemzetiségű lakosság élt, és Szászfehéregyházán pedig nem élt magyar.

A szászok ismét 11 (ebből 4 relatív többség),⁵⁵ a románok 4, a magyarok pedig továbbra is két településen alkottak többséget.

Az 1920. évi népszámlálás szerint Ugra román többségű lett, így a románok lakta települések száma ismét ötre nőtt, a magyaroké továbbra is kettő, a szászoké pedig 10-

fő/59,04 %), Kaca (613 fő/49,83 %), Köhalom (1 517 fő/59,77 %), Lemnek (520 fő/66,92 %), Mirkvásár (655 fő/55,18 %), Sövényesség (567 fő/73,63 %), Szászfehéregyháza (540 fő/72,87 %), Szásztukos (907 fő/71,92 %), Ugra (543 fő/49,58 %), Zsiberek (950 fő/69,95 %).

⁵² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Homoród (679 fő/53,38 %), Homoróddaróc (609 fő/58,67 %), Kaca (582 fő/45,97 %), Köhalom (1 396 fő/50,25 %), Lemnek (453 fő/62,13 %), Mirkvásár (600 fő/53,85 %), Sövényesség (519 fő/69,2 %), Szászfehéregyháza (495 fő/70,41 %), Szásztukos (843 fő/69,66 %), Ugra (467 fő/41,10 %), Zsiberek (783 fő/61,70 %).

⁵³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ban: Homoród (628 fő/51,18 %), Homoróddaróc (587 fő/61,20 %), Kaca (569 fő/46,90 %), Köhalom (1 338 fő/48,21 %), Lemnek (466 fő/60,91 %), Mirkvásár (603 fő/53,98 %), Sövényesség (540 fő/70,68 %), Szászfehéregyháza (527 fő/71,50 %), Szásztukos (869 fő/67,26 %), Ugra (496 fő/42,14 %), Zsiberek (774 fő/58,81 %).

⁵⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Homoród (689 fő/45,50 %), Homoróddaróc (593 fő/58,65 %), Kaca (595 fő/45,45 %), Köhalom (1 276 fő/42,99 %), Lemnek (476 fő/59,72 %), Mirkvásár (642 fő/54,26 %), Sövényesség (570 fő/67,93 %), Szászfehéregyháza (556 fő/70,55 %), Szásztukos (993 fő/66,91 %), Zsiberek (766 fő/55,66 %).

⁵⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ban: Homoród (679 fő/45,57 %), Homoróddaróc (638 fő/60,30 %), Kaca (587 fő/43,70 %), Köhalom (1 230 fő/41,82 %), Lemnek (527 fő/61,70 %), Mirkvásár (618 fő/54,49 %), Sövényesség (567 fő/67,41 %), Szászfehéregyháza (548 fő/69,27 %), Szásztukos (1 129 fő/69,82 %), Ugra (558 fő/38,08 %), Zsiberek (787 fő/54,91 %).

re⁵⁶ csökkent. A magyarság Felmérről, Felsőtyukosról, Sonáról és Szásztyukosról hiányzott, a szászság viszont csak Felsőtyukoson és Sonán nem volt fellelhető.

Az 1930. évi szász népszámlálás szerint a szászok 9 (ebből 3 relatív többség),⁵⁷ a románság 6 és a magyarság 2 (Halmágy és Kóbor) településen élt többségben. Homoród, Köhalom és Ugra román többségű település lett, Felmér, Felsőtyukos és Sona mellett. Garat viszont szász relatív többségű település lett.

Az 1941. évi román népszámlálás adatai alapján 17-ből 6 település román, 9 (ebből 3 relatív többségű)⁵⁸ település szász és 2 település (Halmágy, Kóbor) magyar többségű ez időben.

Az 1966. évi román népszámlálás már csak 4 (ebből 1 relatív többség)⁵⁹ településen mutatott ki szász, kettőben magyar, 11-ben pedig román többséget. Felsőtyukoson és Sonán már nem élt szász lakos.

Az 1977. évi népszámlálás szerint négy (ebből 1 relatív többség)⁶⁰ település szász többségű volt. Kóbor és Halmágy magyar többségű falvak maradtak, a többi település pedig román többségű volt, jelentős szász kisebbséggel. Felsőtyukosról hiányoztak a szászok és a magyarok, valamint Kóboron nem élt egy szász lakost sem.

Az 1992. évi népszámlálás alkalmával 1 053 szászt⁶¹ írtak össze, a magyar többség Halmágyon és Kóboron volt. Egyetlen településen sem regisztráltak már szász többséget, továbbá Felsőtyukoson, Halmágyon, Kóboron és Sonán már szászok sem éltek. Felsőtyukosról és Sonáról a magyarság is már hiányzott. Sona 1992-ben színromán település volt. Az egykori szász településekre jelentős számú roma és román költözött be.

⁵⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Homoród (709 fő/46,95 %), Homoróddaróc (618 fő/60,17 %), Kaca (716 fő/50,35 %), Köhalom (1 109 fő/43,20 %), Lemnek (491 fő/61,37 %), Mirkvásár (711 fő/53,90 %), Sövényesség (634 fő/67,95 %), Szászfehéregyháza (537 fő/68,93 %), Szásztyukos (1 089 fő/71,64 %), Zsiberek (866 fő/56,27 %).

⁵⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1930-ban: Garat (604 fő/47,15 %), Homoróddaróc (656 fő/64,95 %), Kaca (588 fő/46,26 %), Lemnek (482 fő/63,17 %), Mirkvásár (539 fő/49,90 %), Sövényesség (581 fő/65,87 %), Szászfehéregyháza (562 fő/71,41 %), Szásztyukos (1 070 fő/70,30 %), Zsiberek (832 fő/54,70 %).

⁵⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ban: Homoróddaróc (723 fő/66,02 %), Kaca (541 fő/46,75 %), Lemnek (488 fő/60,62 %), Mirkvásár (493 fő/47,95 %), Sövényesség (611 fő/67,96 %), Szászfehéregyháza (553 fő/68,95 %), Szásztyukos (1 091 fő/70,43 %), Ugra (612 fő/39,33 %), Zsiberek (891 fő/52,44 %).

⁵⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ban: Lemnek (430 fő/48,86 %), Sövényesség (399 fő/56,75 %), Szászfehéregyháza (424 fő/57,68 %), Szásztyukos (977 fő/66,91 %).

⁶⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ban: Lemnek (384 fő/47,88 %), Sövényesség (358 fő/51,06 %), Szászfehéregyháza (380 fő/55,15 %), Szásztyukos (718 fő/64,22 %).

⁶¹ Az 1 053 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságon belül): Szásztyukos 221 fő (33,68 %), Köhalom 163 fő (3,19 %), Lemnek 155 fő (26,13 %), Zsiberek 131 fő (16,58 %), Ugra 109 fő (8,67 %), Szászfehéregyháza 66 fő (16,01 %), Homoród 61 fő (4,2 %), Mirkvásár 46 fő (9,18 %), Sövényesség 30 fő (2,44 %), Garat 29 fő (4 %), Kaca 20 fő (1,78 %), Felmér 18 fő (3,66 %), Homoróddaróc 4 fő (0,78 %).

2.4. A történelmi Medgyesszék (németül: Mediascher Stuhl)

Medgyesszék területe: 649,75 km².

Medgyesszék központja: Medgyes szabad királyi város, majd 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

Medgyesszék településeinek száma: 27.⁶²

Medgyesszék minimális lakosságszáma az 1500-as évek elején 14.227 fő, maximális lakosságszáma pedig 15.578–15.741 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetben 22,1 fő/km², az utóbbi esetben 24,2–24,4 fő/km² lehetett. Medgyesszék területe akkoriban 644 km² volt. Medgyesszék és Nagyselykszék 1324-ben lettek kiszakítva a szebeni provinciából, a két szék sokáig egymástól független volt, majd Nagyselykszék beolvadt Medgyesszébe, ezért a későbbi Medgyesszékét „Kétszéknek” is nevezik. 1876 és 1918 között a terület Nagy-Küküllő vármegye része volt (Bázna, Küküllőkörös, Szászbogács és Velc Kis-Küküllő vármegye része lett.) A terület az I. világháború után Romániáé lett. Szászbogács kivételével, amely Maros megye (Judetul Mures) az egész egykori szék Szeben megye (Judetul Sibiu) része lett.

A szék központját, Medgyest 1146-ban alapították a szászok. Medgyest, (a 7 szász város egyike) erős falakkal vették körül.

6. táblázat

Medgyes városának nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	5 230	1 710	2 986	264	270
1880	6 489	1 964	3 570	740	215
1890	6 766	2 041	3 508	982	235
1900	7 954	2 309	3 833	1 524	288
1910	8 626	2 729	3 866	1 715	316
1920	10 124	3 219	4 691	1 631	583
1930	15 505	4 204	5 974	3 876	1 451
1941	19 907	8 373	7 110	3 253	1 171
1948	23 247	12 017	5 490	4 704	1 036
1956	32 498	17 532	8 064	6 049	853
1966	46 384	27 862	10 556	7 558	408
1977	63 145	40 971	12 343	9 159	672
1992	63 156	49 426	2 753	8 678	2 299

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 467. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002

⁶² Medgyesszék települései: Asszonyfalva (Axente Sever), Baráthely (Brateiu), Bázna (Bazna), Berethalom (Biertan), Eczel (Atel), Hasság (Hasag), Kiskapus (Copsa Mica), Kisselyk (Seica Mica), Küküllőkörös (Curciu), Mardos (Moardas), Medgyes (Medias), Muzsna (Mosna), Nagybaromlak (Valea Viilor), Nagykapus (Copsa Mare), Nagyselyk (Seica Mare), Nemes (Nemsa), Riomfalva (Richis), Sály (Soala), Szászalmád (Alma Vii), Szászbogács (Bagachiu), Szászbuzd (Buzd), Szászegerbegy (Agarbiciu), Szászivánfalva (Ighisu Nou), Szászsáros (Sáros pe Tarnave), Táblás (Dupus), Váldhid (Valchid), és Velc (Velt). Ezek közül Berethalom, Kisselyk, Nagyselyk és Riomfalva mezőváros volt.

Medgyesszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	34 425	11 704	18 780	1 026	2 915
1880	35 331	12 745	19 965	2 279	342
1890	36 825	12 797	20 303	2 005	1 720
1900	39 077	14 868	20 780	2 278	651
1910	41 162	14 638	21 347	3 162	2 015
1920	42 561	16 090	22 525	2 914	1 032
1930	50 589	17 438	24 731	5 166	3 254
1941	56 455	21 876	26 199	4 427	3 953
1966	84 822	48 132	24 791	9 914	1 985
1977	108 251	65 171	27 608	10 959	4 513
1992	96 946	74 101	4 561	10 185	8 099

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002

Az 1850. évi népszámlálás szerint a 27 településből csak Hasságon, Küküllőkörösrön, Nagyselyken, Szászegerbegyen, Szászfánfalván és Velcen regisztráltak román többséget, továbbá Kiskapuson magyar többséget. A többi település szász többségű volt, ezek közül háromban relatív szász többség volt.⁶³ A magyarság 13, a szászság egy településről sem hiányzott.

Az 1880. évi népszámlálás szerint a 27 településből 7-ben regisztráltak román, Kiskapuson pedig magyar többséget. Szászbuzd elvesztette szász többségét.⁶⁴ A 19 szász többségű településből 2 volt relatív többségű. A magyarság csak 3 helyről hiányzott.

Az 1890. évi népszámlálás szerint a 27 településből csak 5 volt román, Kiskapus pedig magyar többségű. Szászbuzd és Szászfánfalva ismét szász többségű település lett, a 21 szász többségű település közül egyben volt relatív többség.⁶⁵ A magyarság négy településen nem képviselte magát legalább 1 fővel.

⁶³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Asszonyfalva (775 fő/46,88 %), Baráthely (615 fő/53,2 %), Bázna (687 fő/60,63 %), Berethalom (1 460 fő/64,74 %), Eczel (859 fő/53,52 %), Kisselyk (1 140 fő/72,56 %), Mardos (322 fő/59,62 %), Medgyes (2 986 fő/57,09 %), Muzsna (1012 fő/62,35 %), Nagybaromlak (541 fő/44,56 %), Nagykapus (675 fő/55,41 %), Nemes (370 fő/74,29 %), Riomfalva (910 fő/75,51 %), Sály (485 fő/53,23 %), Szászalud (330 fő/60,88 %), Szászbogács (648 fő/72,08 %), Szászbuzd (397 fő/53,07 %), Szászsáros (902 fő/62,98 %), Táblás (363 fő/66,12 %), Váldhid (642 fő/68,88 %).

⁶⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Asszonyfalva (709 fő/49,78 %), Baráthely (614 fő/50,86 %), Bázna (913 fő/65,82 %), Berethalom (1 520 fő/61,11 %), Eczel (959 fő/64,1 %), Kisselyk (1 124 fő/64,3 %), Mardos (279 fő/49,73 %), Medgyes (3 570 fő/55,01 %), Muzsna (1 138 fő/65,43 %), Nagybaromlak (625 fő/51,31 %), Nagykapus (648 fő/54,18 %), Nemes (411 fő/78,88 %), Riomfalva (922 fő/77,15 %), Sály (450 fő/57,91 %), Szászalud (318 fő/59,66 %), Szászbogács (627 fő/74,02 %), Szászsáros (898 fő/61,29 %), Táblás (344 fő/65,15 %), Váldhid (623 fő/67,79 %).

⁶⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ben: Asszonyfalva (741 fő/54,68 %), Baráthely (644 fő/50,11 %), Bázna (953 fő/66,41 %), Berethalom (1 399 fő/62,31 %), Eczel (996 fő/66,09 %), Kisselyk (1 171 fő/64,91 %), Mardos (286 fő/50,08 %),

Az 1900. évi népszámlálás alkalmával a 27 településből ismét 8 településen volt román, Kiskapuson pedig magyar többség. A többi település szász többségű, ebből 3 település relatív többségű volt.⁶⁶ Baráthely, Szászbuzd és Szászivánfalva román többségű települések lettek. Mindössze csak 1 településen nem élt magyar nemzetiségű személy.

Az 1910. évi népszámlálás szerint csak 6 településen volt román, Kiskapuson pedig magyar többség. Szászbuzd és Szászivánfalva ismét szász többségű lett. 20 település volt összesen szász többségű, ebből négyben volt relatív szász többség.⁶⁷ A magyarság két településről hiányzott.

Az 1920. évi népszámlálás szerint a 27 településből 19 volt szász (ebből kettőben relatív többség),⁶⁸ 7 volt román, Kiskapus pedig magyar település. Szászbuzd ismét román többségű lett. A magyarság 4 településről hiányzott.

Az 1930. évi népszámlálás szerint a 27 településből 20 volt szász (ebből háromban relatív többséget alkottak a szászok),⁶⁹ 6 volt román, és Kiskapus magyar többségű település. Szászbuzd ismét szász többségű település lett. Mindössze két településen nem élt magyar nemzetiségű személy.

Az 1941. évi népszámlálás alkalmával a 27 településből 20 volt szász (ebből 4 relatív szász többségű),⁷⁰ 6 volt román, és Kiskapus volt magyar többségű település. Barát-

Medgyes (3 508 fő/51,84 %), Muzsna (1 180 fő/65,44 %), Nagybaromlak (623 fő/51,91 %), Nagykapus (616 fő/54,17 %), Nemes (429 fő/79,88 %), Riomfalva (862 fő/74,37 %), Sália (422 fő/56,95 %), Szászalud (342 fő/60,1 %), Szászbogács (682 fő/69,37 %), Szászbuzd (407 fő/52,04 %), Szászivánfalva (513 fő/44,45 %), Szászsáros (965 fő/66,64 %), Táblás (344 fő/69,63 %), Váldhid (674 fő/68,91 %).

⁶⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Asszonyfalva (775 fő/49,63 %), Bázna (927 fő/63,66 %), Berethalom (1 316 fő/57,71 %), Eczel (992 fő/63,87 %), Kisselyk (1 257 fő/67,32 %), Mardos (324 fő/49,61 %), Medgyes (3 883 fő/48,18 %), Muzsna (1 146 fő/63,95 %), Nagybaromlak (717 fő/56,54 %), Nagykapus (611 fő/55,09 %), Nemes (421 fő/76,13 %), Riomfalva (829 fő/70,85 %), Sália (429 fő/59,5 %), Szászalud (334 fő/63,01 %), Szászbogács (707 fő/67,07 %), Szászsáros (1 007 fő/64,67 %), Táblás (358 fő/72,46 %), Váldhid (689 fő/65,99 %).

⁶⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ben: Asszonyfalva (851 fő/52,4 %), Bázna (1 060 fő/64,16 %), Berethalom (1 215 fő/53,78 %), Eczel (1 102 fő/67,4 %), Kisselyk (1 354 fő/68,87 %), Mardos (288 fő/48,48 %), Medgyes (3 866 fő/44,81 %), Muzsna (1 168 fő/63,1 %), Nagybaromlak (732 fő/51,58 %), Nagykapus (582 fő/54,34 %), Nemes (408 fő/76,11 %), Riomfalva (886 fő/70,88 %), Sália (455 fő/59,32 %), Szászalud (350 fő/60,24 %), Szászbogács (722 fő/62,72 %), Szászbuzd (451 fő/46,49 %), Szászivánfalva (591 fő/46,42 %), Szászsáros (1 057 fő/64,21 %), Táblás (369 fő/64,17 %), Váldhid (626 fő/63,68 %).

⁶⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Asszonyfalva (909 fő/56,07 %), Bázna (1 107 fő/66,05 %), Berethalom (1 232 fő/55,07 %), Eczel (1 164 fő/69,7 %), Kisselyk (1 482 fő/71,55 %), Mardos (285 fő/50 %), Medgyes (4 691 fő/46,33 %), Muzsna (1 218 fő/64,64 %), Nagybaromlak (727 fő/51,05 %), Nagykapus (518 fő/55,22 %), Nemes (436 fő/73,4 %), Riomfalva (853 fő/67,53 %), Sália (461 fő/61,63 %), Szászalud (361 fő/61,49 %), Szászbogács (713 fő/65,29 %), Szászivánfalva (575 fő/50,04 %), Szászsáros (973 fő/66,14 %), Táblás (412 fő/72,4 %), Váldhid (633 fő/63,23 %).

⁶⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1930-ban: Asszonyfalva (933 fő/53,55 %), Bázna (1 149 fő/64,69 %), Berethalom (1 232 fő/52,85 %), Eczel (1 201 fő/67,17 %), Kisselyk (1 513 fő/71,33 %), Mardos (328 fő/52,22 %), Medgyes (5 974 fő/38,52 %), Muzsna (1 302 fő/60,78 %), Nagybaromlak (760 fő/49,96 %), Nagykapus (558 fő/52,64 %), Nemes (489 fő/69,65 %), Riomfalva (870 fő/68,93 %), Sália (498 fő/61,02 %), Szászalud (451 fő/67,31 %), Szászbogács (727 fő/59,39 %), Szászbuzd (518 fő/47,61 %), Szászivánfalva (677 fő/50,63 %), Szászsáros (1 029 fő/61,95 %), Táblás (430 fő/75,3 %), Váldhid (671 fő/63,54 %).

⁷⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ben: Asszonyfalva (968 fő/50,7 %), Baráthely (702 fő/41,31 %), Bázna (1 153 fő/62,73 %), Berethalom (1 112 fő/48,13 %), Eczel (1 240 fő/67,72 %), Kisselyk (1 591 fő/70,58 %), Mardos (355 fő/56,08 %), Muzsna (1 252 fő/58,39 %), Nagybaromlak (825 fő/50,73 %), Nagykapus (536 fő/51,58 %), Nemes (504 fő/67,83 %), Riomfalva (884 fő/65,19 %), Sália (486 fő/61,44 %), Szászalud (435 fő/63,78 %),

hely ismét szász többségű település lett, viszont Medgyes román többségű várossá vált. Mindössze egy településen nem élt magyar lakos.

Az 1966. évi népszámlálás szerint a 27 településből 16 volt román és 11 település (ebből kettő relatív többségű)⁷¹ pedig szász többségű település. Az egykori magyar Kiskapus román többségűvé vált.

Az 1977. évi népszámlálás szerint a 27 településből ismét 16 volt román és 11 pedig szász (ebből 5 volt relatív szász többségű település)⁷² többségű. Százbuzd visszanyerte szász többségét, Szászsáros viszont elvesztette. Egy településen nem élt magyar lakos.

Az 1992. évi népszámlálás szerint mind a 27 település román többségű volt.⁷³ Viszont a magyarság és a szászság minden településen megtalálható volt.

2.5. A történelmi Nagysinkszék (németül: Gross Schenker Stuhl)

Nagysinkszék területe: 638,82 km².

Nagysinkszék központja: Nagysink egykori mezőváros.

Nagysinkszék településeinek száma: 22.⁷⁴

Nagysinkszék minimális lakosság száma 1488-ban 5 384 fő volt, a maximális lakosságszám pedig 5 924 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetben 8,42 fő/km², az utóbbi esetben pedig 9,27 fő/km² lehetett. Nagysink település 1488-ban 418 lakossal rendelkezett, a becslött lakosságszám pedig 460 lehetett.

Nagysinkszék 1324-ig szintén a szebeni provincia része, majd egészen 1876-ig önálló szék volt. 1876-ban Nagy-Küküllő vármegye része lett, majd 1918 után egészen máig a román Brassó (Judetul Brasov) és Szeben (Judetul Sibiu) osztoztak rajta.

Szászbogács (719 fő/54,46 %), Szászbuzd (604 fő/49,63 %), Szászszentiván (754 fő/48,73 %), Szászsáros (986 fő/61,16 %), Táblás (450 fő/74,75 %), Váldhid (670 fő/60,74 %).

⁷¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ban: Eczel (990 fő/54,42 %), Kisselyk (1 399 fő/65,61 %), Mardos (262 fő/53,46 %), Nemes (368 fő/58,22 %), Riomfalva (703 fő/53,95 %), Sály (349 fő/56,84 %), Szászalud (324 fő/58,58 %), Szászbogács (591 fő/44,03 %), Szászsáros (759 fő/49,25 %), Táblás (319 fő/64,05 %), Váldhid (466 fő/50,1 %).

⁷² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1977-ban: Eczel (931 fő/49,83 %), Kisselyk (1 317 fő/64,59 %), Mardos (153 fő/48,72 %), Nemes (359 fő/50,7 %), Riomfalva (584 fő/53,97 %), Sály (321 fő/54,13 %), Szászalud (303 fő/56,52 %), Szászbogács (478 fő/37,34 %), Szászbuzd (410 fő/38,46 %), Táblás (324 fő/67,64 %), Váldhid (405 fő/44,11 %).

⁷³ Az 4 561 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Medgyes 2753 fő (4,35 %), Eczel 201 fő (15,74 %), Bázna 170 fő (9,91 %), Berethalom 164 fő (10,49 %), Küküllőkörös 133 fő (16,625 %), Szászivánfalva 106 fő (7,98 %), Muzsna 87 fő (4,59 %), Kisselyk 84 fő (7,05 %), Riomfalva 79 fő (11,3 %), Szászegerbegy 73 fő (4,79 %), Kiskapus 71 fő (1,33 %), Asszonyfalva 65 fő (2,89 %), Nagyselyk 63 fő (1,79 %), Baráthely 61 fő (3,11 %), Szászbogács 61 fő (5,77 %), Nagybaromlak 60 fő (4,15 %), Táblás 48 fő (19,2 %), Nagykapus 37 fő (7,67 %), Váldhid 37 fő (6,26 %), Hasság 36 fő (6,08 %), Szászsáros 35 fő (2,09 %), Nemes 33 fő (6,4 %), Sály 29 fő (8,76 %), Szászbuzd 26 fő (3,59 %), Szászalud 22 fő (6,54 %), Velc 18 fő (2,96 %), Mardos 9 fő (5,45 %).

⁷⁴ Nagysinkszék települései: Báránykút (Barcut), Boholc (Boholt), Boldogváros (Selistat), Brulya (Bruiu), Gerdály (Gherdeal), Jakabfalva (Iacobeni), Kálbor (Calbor), Kisprázmár (Toarcia), Kissink (Cincsor), Lesses (Dealul Frumos), Morgonda (Merghindeal), Mártonhegy (Somartin), Nagysink (Cincu), Nádpatak (Rodbav), Prépostfalva (Stejarisu), Rozsanda (Ruja), Sáros (Soars), Százhalom (Movile), Szentágota (Agnita), Újváros (Novistat), Vessződ (Veseud), Vérd (Vard). Ebből Nagysink és Szentágota mezővárosok voltak.

Nagysinkszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	23 312	7 678	12 917	28	2 689
1880	22 481	8 740	12 201	152	1 388
1890	22 918	8 777	12 180	230	1 731
1900	24 375	10 649	12 669	399	658
1910	24 086	10 079	12 621	435	951
1920	23 308	10 395	12 441	451	21
1930	24 708	10 690	12 925	505	588
1941	25 798	9 064	13 269	433	3 032
1966	26 478	14 787	10 659	784	248
1977	26 290	15 198	9 396	793	903
1992	20 739	16 236	1 435	661	2 407

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája, V. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a 22 településből 3 (Boholc, Kálbor és Vérd) volt román település a többi 19 (ebből 3 relatív többség)⁷⁵ viszont szász település volt. Egy magyar lakos sem élt 13 településen. A szászok pedig Boholcra és Kálborra hiányoztak.

Az 1880. évi népszámlálás szerint a nem volt magyar lakosa 10 településnek. A két román falunak, Boholcra és Kálbornak még 1880-ban sem volt szász lakosa. A 22 településből, 4 román többségű volt, Kisprázmár település is román többségű lett. Ezzel a szász települések száma 18-ra (ebből csak 2 relatív többség)⁷⁶ olvadt.

Az 1890. évi népszámlálás alkalmával 5 településen nem élt egy magyar lakos sem. A szászok csak a román Boholcra hiányoztak. A 22 településből már öt település román többségű volt, Prépostfalva is román település lett. A szászok már csak 17 (ebből csak 1 relatív többség)⁷⁷ településen alkotnak többséget.

⁷⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1850-ben: Báránkyút (701 fő/63,61 %), Boldogváros (449 fő/60,02 %), Brulya (623 fő/61,07 %), Gerdály (315 fő/70,94 %), Jakabfalva (632 fő/65,62 %), Kisprázmár (511 fő/47,05 %), Kissink (576 fő/73,65 %), Lesses (637 fő/51,83 %), Morgonda (666 fő/60,21 %), Mártonhegy (848 fő/66,14 %), Nagysink (1 481 fő/56,14 %), Nádpatak (339 fő/58,44 %), Prépostfalva (339 fő/42,32 %), Rozsanda (516 fő/56,02 %), Sáros (713 fő/64,11 %), Százhalom (501 fő/61,85 %), Szentágota (1 857 fő/72,11 %), Újváros (579 fő/76,79 %), Vessződ (347 fő/60,24 %).

⁷⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1880-ben: Báránkyút (588 fő/61,37 %), Boldogváros (348 fő/55,41 %), Brulya (531 fő/55,19 %), Gerdály (243 fő/68,45 %), Jakabfalva (571 fő/59,66 %), Kissink (575 fő/69,19 %), Lesses (556 fő/49,16 %), Morgonda (668 fő/57,53 %), Mártonhegy (796 fő/62,38 %), Nagysink (1 420 fő/53,88 %), Nádpatak (308 fő/53,94 %), Prépostfalva (350 fő/44,13 %), Rozsanda (513 fő/53,49 %), Sáros (614 fő/61,77 %), Százhalom (429 fő/61,28 %), Szentágota (2 295 fő/72,28 %), Újváros (465 fő/68,08 %), Vessződ (296 fő/55,22 %).

⁷⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1890-ben: Báránkyút (608 fő/57,79 %), Boldogváros (357 fő/51,66 %), Brulya (515 fő/54,26 %), Gerdály (254 fő/68,27 %), Jakabfalva (633 fő/61,15 %), Kissink (574 fő/66,20 %), Lesses (528 fő/46,23 %), Morgonda (714 fő/61,39 %), Mártonhegy (776 fő/67,01 %), Nagysink (1 305 fő/51,29 %), Nádpatak (310 fő/54,19 %), Rozsanda (532

Az 1900. évi népszámlálás szerint a 22 településből már 6 település román többségű, az öt 1890-ben román többségű falu mellett Lesses is román többségű település lett. A szászok már csak 16 (ebből csak 1 relatív többség)⁷⁸ települést mondhattak magukénak.

Az 1910. évi, a területre vonatkozó utolsó magyar népszámlálás szerint a magyarok 3 nem voltak kimutathatók. A szászok pedig csak Boholcra hiányoztak. Boholc 1910-ben színromán település volt, akárcsak 1900-ban. A terület 22 településéből csak 5 településen volt román többség, Lesses ismét szász többségű településsé vált.

Ezzel ismét 17 (ebből 2 relatív többség)⁷⁹ szász többségű település volt az egykori Nagysinkszék területén.

Az 1920. évi román népszámlálás szerint 4 nem rendelkezett magyar lakossal, Boholcot és Kálbort viszont szász lakos nem lakta. A terület 22 településéből továbbra is csak 5 faluban volt román többség, azokban, ahol 1910-ben is román többlet volt kimutatható. A 17 (mindben szász abszolút többség)⁸⁰ szász településen a szászok számaránya kissé csökkent.

Az 1930. évi népszámlálás szerint 4 településen nem élt magyar. Kálboron pedig egy szász lakos sem volt. A 22 településből 5 település volt román többségű, valamint Nagysink, a szék központja is román többségű lett. A szászok 16 (ebből 1 relatív többség)⁸¹ településen voltak többségben.

Az 1941. évi népszámlálás szerint a magyarság nem volt kimutatható 3 településen. A terület 22 településéből csak 4 volt román többségű település. A többi 18⁸² viszont

fő/53,84 %), Sáros (619 fő/59 %), Százhalom (417 fő/58,48 %), Szentágota (2 293 fő/71,43 %), Újváros (459 fő/71,49 %), Vessződ (307 fő/54,14 %).

⁷⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1900-ben: Báránkyút (622 fő/56,85 %), Boldogváros (361 fő/50,84 %), Brulya (546 fő/52,14 %), Gerdály (242 fő/65,4 %), Jakabfalva (646 fő/59,92 %), Kissink (580 fő/62,70 %), Morgonda (762 fő/61,2 %), Mártonhegy (753 fő/64,41 %), Nagysink (1 264 fő/49,88 %), Nádpatak (309 fő/54,98 %), Rozsanda (627 fő/58,32 %), Sáros (658 fő/59,76 %), Százhalom (466 fő/60,28 %), Szentágota (2 565 fő/65,10 %), Újváros (475 fő/67,28 %), Vessződ (310 fő/54,67 %).

⁷⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1910-ben: Báránkyút (652 fő/60,03 %), Boldogváros (347 fő/52,33 %), Brulya (519 fő/50,88 %), Gerdály (229 fő/64,87 %), Jakabfalva (669 fő/60,98 %), Kissink (575 fő/61,49 %), Lesses (629 fő/49,88 %), Morgonda (712 fő/58,98 %), Mártonhegy (764 fő/61,66 %), Nagysink (1 173 fő/46,23 %), Nádpatak (338 fő/56,52 %), Rozsanda (623 fő/56,99 %), Sáros (714 fő/63,35 %), Százhalom (455 fő/60,91 %), Szentágota (2 476 fő/64,17 %), Újváros (474 fő/68,89 %), Vessződ (344 fő/59,51 %).

⁸⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1920-ben: Báránkyút (635 fő/58,36 %), Boldogváros (368 fő/53,64 %), Brulya (479 fő/51,06 %), Gerdály (216 fő/61,53 %), Jakabfalva (645 fő/62,74 %), Kissink (563 fő/62,48 %), Lesses (652 fő/52,32 %), Morgonda (729 fő/63,94 %), Mártonhegy (734 fő/61,68 %), Nagysink (1 122 fő/50,11 %), Nádpatak (352 fő/57,61 %), Rozsanda (624 fő/57,67 %), Sáros (736 fő/64,22 %), Százhalom (446 fő/61,51 %), Szentágota (2 565 fő/63,42 %), Újváros (441 fő/67,63 %), Vessződ (310 fő/55,85 %).

⁸¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1930-ban: Báránkyút (620 fő/63,35 %), Boldogváros (413 fő/54,92 %), Brulya (493 fő/48,05 %), Gerdály (226 fő/64,75 %), Jakabfalva (710 fő/62,22 %), Kissink (581 fő/65,94 %), Lesses (716 fő/53,95 %), Morgonda (808 fő/64,22 %), Mártonhegy (745 fő/61,31 %), Nádpatak (343 fő/57,55 %), Rozsanda (666 fő/57,02 %), Sáros (750 fő/65,96 %), Százhalom (435 fő/58,46 %), Szentágota (2 659 fő/59,84 %), Újváros (481 fő/68,71 %), Vessződ (329 fő/56,23 %).

⁸² A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1941-ben: Báránkyút (658 fő/54,06 %), Boldogváros (406 fő/51,52 %), Brulya (518 fő/45,31 %), Gerdály (255 fő/66,06 %), Jakabfalva (699 fő/62,13 %), Kissink (561 fő/65,15 %), Lesses (730 fő/57,43 %), Morgonda (812 fő/63,33 %), Mártonhegy (786 fő/60,50 %), Nagysink (1 116 fő/43,37 %), Nádpatak (346 fő/55,62 %), Prépostfalva (348 fő/38,49 %), Rozsanda (683 fő/57,49 %), Sáros (721 fő/63,86 %), Százhalom (466 fő/57,74 %), Szentágota (2 774 fő/57,38 %), Újváros (495 fő/68,27 %), Vessződ (334 fő/60,18 %).

szász többségű település volt, még Nagysink és Prépostfalva is szász többséggel rendelkezett 1941-ben.

Az 1966. évi népszámlálás szerint csak három településen nem élt magyar. A szászok két településen nem voltak fellelhetők, Boholcon és Kálboron. A 22 településből már 14 településen volt román többség. A szászok már csak 8 (ezek közül kettőben relatív többségben)⁸³ településen alkottak többséget.

Az 1977. évi népszámlálás szerint a magyarság négy településen nem volt fellelhető. A szászok Boholcon és Kálboron nem éltek már. A 22 településből már csak ötben (ezek közül csak egyben volt relatív többség)⁸⁴ volt szász többség, a többi román település lett, jelentős szász kisebbséggel.

Az 1992. évi népszámlálás szerint az összes település román többségű volt. A szászok száma 1 435 főre⁸⁵ esett vissza.

2.6. A történelmi Segesvárszék (németül: Schassburger Stuhl)

Segesvárszék területe: 553,7 km².

Segesvárszék központja: Segesvár szabad királyi város, 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

Segesvárszék településeinek száma: 16.⁸⁶

Segesvárszék 1324-ig a szebeni tartomány része volt, 1324-ben önálló szék lett, majd 1876-ben beolvadt Nagy-Küküllő vármegyébe, amelynek vármegyeszékhelye Segesvár volt. 1918 után a román Brassó (Judetul Brasov), Maros (Judetul Mures) és Szeben (Judetul Sibiu) megyék között lett felosztva a területe.

A statisztikai adatok szerint Segesvárszék minimális lakosságszáma 1488-ban 10.430 fő volt, a maximális lakosságszám 11.323–11.473 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetén 18,8 fő/km² volt, az utóbbi esetén pedig 20,44–20,72 fő/km² lehetett.

Az 1198-ban alapított Segesvár, akárcsak Medgyes, Szászsebes és Szászváros gazdagságát az ipar adta, a kereskedelemről elsősorban csak Brassó, Nagyszeben és Beszterce részesedett az árumegállító joguknak köszönhetően. Segesvár gazdagságát szemlélteti, hogy az 1500-as évek végén a vártemplomot a 12 apostol életnagyságú

⁸³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ban: Báránkyút (465 fő/47,74 %), Gerdály (177 fő/59,39 %), Jakabfalva (649 fő/55,47 %), Lesses (598 fő/58,57 %), Morgonda (524 fő/48,92 %), Mártonhegy (544 fő/58,93 %), Sáros (517 fő/50,19 %), Vessződ (256 fő/62,43 %).

⁸⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1977-ben: Gerdály (151 fő/66,22 %), Jakabfalva (485 fő/45,97 %), Lesses (538 fő/53,69 %), Mártonhegy (408 fő/56,50 %), Vessződ (237 fő/62,04 %).

⁸⁵ Az 1 435 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Szentágota 415 fő (4 %), Nagysink 147 fő (9,68 %), Lesses 128 fő (21,62 %), Kissink 86 fő (11,94 %), Sáros 83 fő (14,95 %), Morgonda 76 fő (10,36 %), Mártonhegy 66 fő (20,37 %), Kisprázmár 62 fő (17,81 %), Brulya 58 fő (11,81 %), Prépostfalva 56 fő (11,83 %), Báránkyút 43 fő (10,96 %), Jakabfalva 36 fő (4,69 %), Újváros 34 fő (8 %), Rozsanda 33 fő (2,9 %), Vessződ 30 fő (20,97 %), Boldogváros 22 fő (10,13 %), Nádpatak 22 fő (7,45 %), Százhalom 19 fő (5,47 %), Gerdály 15 fő (25,42 %), Vérd 4 fő (1,2 %).

⁸⁶ Segesvárszék települései: Apold, Dános, Erked, Hégen (Bradeni), Holdvilág (Hoghilag), Homoródbene (Beia), Keménynagyszőlős, Netus (Netus), Pród (Prod), Rádós (Roades), Segesd, Segesvár (Sighisoara), Szászbuda (Bunesti), Szászdálya, Szászkéz és Szászszenklászló (Laslea). Ezek közül Szászkéz mezővárosi címmel dicsekedhetett.

ezüstsobra díszítette, amely szobrokat 1601. december 14-én elrabolták Basta katonái. A mai napig nem ismert a szobrok holléte.

9. táblázat

Segesvár város nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	7 203	1 742	4 777	382	302
1880	8 788	2 096	5 127	1 178	387
1890	9 618	2 429	5 202	1 630	357
1900	10 868	2 800	5 462	2 267	339
1910	11 587	3 031	5 486	2 687	383
1920	11 561	3 428	5 620	2 253	260
1930	13 033	4 366	5 236	2 896	535
1941	17 436	8 723	5 282	2 471	960
1948	18 284	11 110	4 134	2 584	456
1956	20 363	11 718	5 096	3 005	544
1966	23 386	14 175	5 116	3 937	158
1977	30 951	19 167	5 492	5 426	566
1992	34 537	25 387	1 327	6 948	875

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, I. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

10. táblázat

Segesvárszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	22 866	5 862	14 160	393	2 451
1880	24 962	6 912	14 369	1 490	2 191
1890	26 043	7 265	14 605	1 971	2 202
1900	28 393	9 029	15 100	2 805	1 459
1910	28 624	8 280	14 785	3 215	2 344
1920	28 561	10 417	14 925	2 685	534
1930	30 806	11 262	14 704	3 381	1 459
1941	35 651	14 135	14 718	2 827	3 971
1966	40 960	23 830	12 202	4 404	524
1977	48 599	27 896	11 679	6 095	3 009
1992	48 298	35 381	2 175	7 379	3 363

Forrás: Varga E. Árpád: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, I. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a 16 településből csak egy település volt román többségű (Dános). A magyarság csak 6 településen képviseltette magát legalább egy fővel. A 16 településből 15 (minden településen abszolút többség)⁸⁷ szász többségű volt.

Az 1880. évi népszámlálás nem állapított meg jelentősebb változásokat a lakosság nemzetiségi összetételében. A 16 településből továbbra is csak Dános a román többségű, a többi pedig szász.⁸⁸ A 15 szász településből kettőben csak relatív többségben voltak a szászok. A magyarság Netus kivételével mindenhol képviselteti magát legalább egy fővel.

Az 1890. évi népszámlálás annyiban hozott csak változást, hogy a románság Dános mellett Netuson is többségbe került. A szászok száma alig változott, a románság létszáma pedig lassú ütemben gyarapszik.

A szászok 14 településen⁸⁹ voltak többségben, ebből csak Erked volt relatív szász többségű település. Legalább egy magyar lakosa csak Pród településnek nem volt.

Az 1900. évi népszámlálás alkalmával Netus ismét szász többségűvé vált, de Hégen elvesztette a szász többségét.

Így ismét 14⁹⁰ a szász többségű települések száma és ebből csak kettő a relatív szász többségű települések száma.

Az 1910. évi népszámlálás szerint, csak Dános falu román többségű, a többi 15 (ebből négy település relatív szász többséggel rendelkezik)⁹¹ település szász településnek mondható, habár a románság számára egyre jelentősebb a szász településeken.

Az 1920. évi népszámlálás alkalmával megállapítást nyert, hogy a román többségű települések száma háromra nőtt (Dános, Szászbuda és Szászdálya). A többi 13 (ebből 3 relatív többségű szász település)⁹² település még megőrizte szász abszolút többségét.

⁸⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1850-ben: Apold (665 fő/56,40 %), Erked (637 fő/55,77 %), Hégen (635 fő/57,77 %), Holdvilág (668 fő/76,86 %), Homoródbene (482 fő/62,59 %), Keménynagyszőlős (867 fő/76,86 %), Netus (471 fő/79,02 %), Pród (482 fő/78,2 %), Rádós (479 fő/66,34 %), Segesd (563 fő/56,07 %), Segesvár (4 777 fő/66,31 %), Szászbuda (498 fő/58,38 %), Szászdálya (749 fő/56,69 %), Szászkéz (1 218 fő/62,75 %), Szászsztélnászló (736 fő/65,83 %).

⁸⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1880-ban: Apold (662 fő/54,21 %), Erked (621 fő/48,78 %), Hégen (518 fő/52,11 %), Holdvilág (709 fő/76,64 %), Homoródbene (495 fő/59,71 %), Keménynagyszőlős (1 021 fő/77,17 %), Netus (336 fő/70 %), Pród (422 fő/81,94 %), Rádós (387 fő/66,31 %), Segesd (588 fő/54,49 %), Segesvár (5 127 fő/58,34 %), Szászbuda (418 fő/44,23 %), Szászdálya (760 fő/57,40 %), Szászkéz (1 157 fő/57,53 %), Szászsztélnászló (857 fő/70,47 %).

⁸⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1890-ban: Apold (675 fő/56,86 %), Erked (617 fő/49,95 %), Hégen (505 fő/52,54 %), Holdvilág (732 fő/76,32 %), Homoródbene (495 fő/58,85 %), Keménynagyszőlős (1 052 fő/77,01 %), Pród (420 fő/79,84 %), Rádós (424 fő/61,09 %), Segesd (593 fő/53,47 %), Segesvár (5 202 fő/54,08 %), Szászbuda (430 fő/45,84 %), Szászdálya (712 fő/55,84 %), Szászkéz (1 192 fő/58,37 %), Szászsztélnászló (901 fő/69,04 %).

⁹⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1900-ban: Apold (651 fő/52,54 %), Erked (619 fő/46,40 %), Holdvilág (729 fő/71,68 %), Homoródbene (502 fő/56,91 %), Keménynagyszőlős (1 004 fő/73,16 %), Netus (334 fő/61,73 %), Pród (453 fő/77,04 %), Rádós (455 fő/62,93 %), Segesd (680 fő/53,45 %), Segesvár (5 462 fő/50,25 %), Szászbuda (431 fő/42,33 %), Szászdálya (711 fő/54,39 %), Szászkéz (1 271 fő/58,76 %), Szászsztélnászló (905 fő/69,88 %).

⁹¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1910-ban: Apold (633 fő/52,44 %), Erked (607 fő/47,79 %), Hégen (474 fő/45,62 %), Holdvilág (709 fő/70,33 %), Homoródbene (493 fő/51,51 %), Keménynagyszőlős (1 034 fő/73,07 %), Netus (336 fő/63,03 %), Pród (470 fő/79,93 %), Rádós (470 fő/65,73 %), Segesd (640 fő/50,31 %), Segesvár (5 486 fő/47,34 %), Szászbuda (443 fő/43,34 %), Szászdálya (642 fő/54,73 %), Szászkéz (1 1209 fő/60,90 %), Szászsztélnászló (847 fő/67,97 %).

⁹² A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1920-ban: Apold (609 fő/51,34 %), Erked (540 fő/42,92 %), Hégen (539 fő/49,90 %), Holdvilág (729 fő/72,82 %), Homoródbene (491 fő/54,25 %), Keménynagyszőlős (1 182 fő/73,05 %), Netus (326 fő/62,45 %), Pród (480 fő/80,67 %), Rádós

Az 1930. évi népszámlálás szerint a román többségű települések száma kettő (Dános és Hégen), a többi 14 (ebből 3 relatív szász többségű település)⁹³ település szász többségű volt. Szászbuda és Szászdálya visszaszerezte szász többségét.

Az 1941. évi népszámlálás alkalmával a román többségű települések száma továbbra is csak kettő (Dános és Segesvár), Hégen ismét szász többségű település lett. A szászok 14 (ebből öt település relatív többségű)⁹⁴ településen alkottak többséget.

Az 1966. évi népszámlálás szerint a 16 településből 14 település román többségűvé vált, jelentős szász kisebbséggel. Egyedül Rádós és Szászszentlászló⁹⁵ őrizte meg a szász többségét. Szászszentlászlón relatív szász többséget mutattak ki.

Az 1977. évi népszámlálás szerint a 16 településből 4 településen⁹⁶ szász többséget mutattak ki. Egyedül Rádósra volt még abszolút többségben a szászok. Netus faluban 1977-ben egy magyar sem élt, viszont a segesvári magyarság száma meghaladta a segesvári szászokét.

Az 1992. évi népszámlálás már egy településen sem talált szász többséget, a szászok száma 2 175 főre⁹⁷ fogyott. Az egykori Segesvárszék területén csak Segesvár városa, „Erdély gyönyrszeme” és a templomerdők emlékeztetnek egykori gazdáikra.

2.7. A történelmi Szászsebeszék (németül: Mühlbacher Stuhl)

Szászsebeszék területe: 323 km².

Szászsebeszék központja: Szászsebes szabad királyi város, majd 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

Szászsebeszék településeinek száma: 11.⁹⁸

Szászsebeszék 1324-ig a szebeni provincia része volt, majd önálló szék lett, egészen 1876-ig. Ekkor azonban az újonnan létrejött Szeben vármegye része lett. A trianoni békeszerződés megkötése után Romániáé lett és napjainkban is oda tartozik. Jelenleg

(488 fő/65,32 %), Segesd (635 fő/52,91 %), Segesvár (5 620 fő/48,61 %), Szászkéz (1 100 fő/60,60 %), Szászszentlászló (880 fő/69,73 %).

⁹³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1930-ban: Apold (662 fő/50,84 %), Erked (569 fő/42,27 %), Holdvilág (669 fő/60,87 %), Homoródbene (502 fő/53,17 %), Keménynagyszőlő (1 094 fő/71,40 %), Netus (377 fő/58,81 %), Pród (435 fő/75,52 %), Rádós (503 fő/67,15 %), Segesd (678 fő/51,09 %), Segesvár (5 236 fő/40,17 %), Szászbuda (472 fő/49,21 %), Szászdálya (648 fő/52,55 %), Szászkéz (1 166 fő/58,27 %), Szászszentlászló (863 fő/68,38 %).

⁹⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1941-ben: Apold (680 fő/49,20 %), Erked (553 fő/40,81 %), Hégen (554 fő/45,22 %), Holdvilág (633 fő/56,56 %), Homoródbene (456 fő/53,14 %), Keménynagyszőlő (1 097 fő/66,56 %), Netus (376 fő/59,58 %), Pród (436 fő/75,30 %), Rádós (505 fő/67,51 %), Segesd (685 fő/49,96 %), Szászbuda (460 fő/46,93 %), Szászdálya (680 fő/54,26 %), Szászkéz (1 186 fő/55,78 %), Szászszentlászló (869 fő/66,84 %).

⁹⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1966-ban: Rádós (397 fő/69,28 %), Szászszentlászló (733 fő/48,22 %).

⁹⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és számaránya 1977-ben: Rádós (296 fő/65,19 %), Szászbuda (276 fő/35,43 %), Szászdálya (363 fő/44,81 %), Szászszentlászló (742 fő/44,94 %).

⁹⁷ Az 2 175 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Segesvár 1 327 fő (3,84 %), Szászkéz 233 fő (14,64 %), Keménynagyszőlő 174 fő (11,08 %), Segesd 82 fő (7,37 %), Dános 74 fő (3,22 %), Szászszentlászló 62 fő (4,53 %), Apold 42 fő (6,07 %), Rádós 40 fő (14,86 %), Szászbuda 34 fő (5,25 %), Erked 23 fő (3,02 %), Szászdálya 19 fő (3,31 %), Hégen 18 fő (2,39 %), Holdvilág 18 fő (1,68 %), Homoródbene 16 fő (4,43 fő), Netus 10 fő (2,46 %), Pród 3 fő (0,99 %).

⁹⁸ Szászsebeszék települései: Alsópián (Pianu de Jos), Dál (Deal), Felsőpián (Pianu de Sus), Kelnek (Calnic), Lámkerék (Lancram), Lomány (Loman), Péterfalva (Petresti), Rehó (Rahau), Rekitta (Rachita), Szászsebes (Sebes) és Szturgár (Strungari).

Fehér (Judetul Alba) megye része. Szászsebeszék minimális lakosság száma 1488-ban 3 367 fő volt, a maximális lakosság szám pedig 3 644–3 704 fő lehetett. A népsűrűség az első esetben 9,7 fő/km² lehetett, a másodikban pedig 10,5–10,7 fő/km².⁹⁹ Szászsebeszék akkori területe 347 km² volt.

A krónika szerint 1150-ben alapították Szászsebes városát. Csak Medgyes előzte meg, amely települést 1146-ban alapítottak (Nagyszeben 1160-ban, Segesvárt 1198-ban, Szászvárost 1200-ban, Brassót 1203-ban, Besztercét 1206-ban alapították). I. (Szapolyai) János uralkodása alatt Erdély egyik központja volt. Maga a király is itt halt meg 1540. július 21-én. A szász városban - bár nem nagy terjedelmű - találhatók Erdély egyik legrégebbi történelmi emlékei, az evangélikus templom, a Szapolyai-ház, valamint a várfalak maradványai.

11. táblázat

Szászsebes város nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	4 456	2 695	1 568	39	154
1880	6 244	3 765	2 157	193	129
1890	6 692	4 178	2 049	289	176
1900	7 770	4 857	2 253	549	111
1910	8 504	4 980	2 345	875	304
1920	7 425	5 092	1 883	254	196
1930	9 137	6 294	1 935	322	586
1941	9 389	6 720	1 757	255	657
1948	10 080	7 872	1 343	384	481
1956	11 628	9 667	1 385	390	186
1966	13 715	11 509	1 442	314	450
1977	19 191	15 335	1 733	399	1 124
1992	23 227	21 117	557	294	1 259

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, IV. kötet, 120. p., Pro-Print, Csíkszereda, 2001.

⁹⁹ Magyarország történeti demográfiaja (1896–1995), millecentenáriumi előadások. KSH, Bp., 1997, 125–138. p.

Szászsebesiek nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Rómán	Szász	Magyar	Egyéb
1850	16 003	11 985	3 183	49	786
1880	18 842	14 301	4 047	238	256
1890	20 497	15 463	4 375	347	312
1900	22 758	17 290	4 707	638	123
1910	23 514	17 216	4 918	992	388
1920	22 122	16 997	4 466	300	359
1930	23 500	17 450	4 682	390	978
1941	23 667	18 117	4 537	307	706
1966	26 484	21 812	3 697	384	591
1977	33 061	26 476	3 923	456	2 206
1992	35 900	32 735	1 137	350	1 678

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, IV. kötet, 101–280. p., Pro-Print, Csíkszereda, 2001.

Az 1850. évi népszámlálás alkalmával a magyarság a 11 településből csak négyben élt. A szászság Lományból és Rehórló hiányzott.

A 11 településből csak Kelnek és Péterfalva¹⁰⁰ volt szász többségű, a többi település románajkú volt. Kelneken relatív, Péterfalván abszolút többséget alkotott a szászság.

Az 1880. évi népszámlálás sem találta kedvezőbb helyzetben a szászokat. A 11 településből már csak Péterfalván¹⁰¹ alkottak (abszolút) többséget. A többi település román többségű volt. A magyarság még csak 5 településen képviseltette magát legalább egy lakossal. Egy szász lakos sem élt Dálon, Lámkeréken, Lományon, Rekittán és Sztugáron. Lámkerék Rekitta és Sztugár kizárólagosan románok lakta község volt.

Az 1890. évi népszámlálás továbbra is román többséget mutatott ki. A 11 településből ismét csak Péterfalva¹⁰² számított (abszolút) szász többségűnek. A magyarság viszont már csak 3 településen nem képviseltette magát legalább 1 fővel. A 11 településből 10 román többségű volt. Egy szász lakos sem élt Lámkeréken, Lományon és Sztugáron. Lomány és Sztugár csak románok lakta falvak voltak.

Az 1900. évi népszámlálás sem mutatott változatosabb képet az előzőkhöz képest.

A 11 településből továbbra is csak Péterfalva¹⁰³ (abszolút) szász többségű, a többi település román településnek tekinthető. A magyarság 4 településről hiányzott. A szászok nem képviselték magukat legalább egy lakossal Lományon, Rehón, Rekittán és Sztugáron. Rekittát és Sztugárt csak románok lakták.

¹⁰⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Kelnek (481 fő/42,9 %), Péterfalva (765 fő/68,48 %).

¹⁰¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Péterfalva (1 056 fő/63,84 %).

¹⁰² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ben: Péterfalva (1 363 fő/68,18 %).

¹⁰³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Péterfalva (1 429 fő/66,58 %).

Az 1910. évi (utolsó magyar) népszámlálás is román többséget állapított meg a vizsgált területen. A 11 településből csak Péterfalva¹⁰⁴ volt (abszolút) szász többségű, a többi román település volt. Lományt és Sztrugárt csak románok lakták. Nem éltek magyarok 3 településen. A szászok már Dálról, Lámkerékről, Lományról, Rehóról és Sztrugárról hiányoztak.

Az 1920. évi népszámlálás már közel négyszer annyi románt mutatott ki a vizsgált területen, mint amennyi lakos szász volt. Péterfalva¹⁰⁵ volt az egyedüli (abszolút) többségű szász település, a többi település román többségű volt. A népszámlálások szerint már 1850 óta Alsópiánon, Kelneken és Szászsebesen is jelentős számú szász lakosság élt. A magyarság és a szászok egyaránt nem képviseltették magukat Dálon, Felsőpiánon, Lámkeréken, Lományon, Rehón és Sztrugáron. Továbbá csak a magyar lakosság hiányzott Alsópiánról. Felsőpián, Lomány, Rehó és Sztrugár Színromán települések voltak.

Az 1930. évi népszámlálás szerint a szászok a magyarokkal együtt nem képviseltették magukat Dálon, Lámkeréken, Lományon, Rehón és Sztrugáron. A magyarság hiányzott még Alsópiánról, Felsőpiánról, illetve Rekittáról. Lomány, Rehó és Sztrugár színromán települések voltak. Péterfalva¹⁰⁶ továbbra is (abszolút) szász többségű település maradt, a többi 10 román település mellett.

Az 1941. évi népszámlálás szerint a szászok számát a románság már több mint ötszörösen meghaladta. Péterfalva¹⁰⁷ továbbra is (abszolút) szász többségű volt. A többi településen román többség volt, de Alsópiánon, Kelneken és Szászsebesen jelentős számú szász is élt, akárcsak az elmúlt évtizedekben. A szászok és magyarok együttesen hiányoztak Dálról, Lományról, Rehóról, Rekittáról és Sztrugárról. A magyarság hiányzott még továbbá Alsópiánról, Felsőpiánról, illetve Kelnekről. Rehót, Rekittát és Sztrugárt csak románok lakták.

Az 1966. évi népszámlálás szerint már minden település román többségű volt. Jelentős számú szász élt Alsópiánon, Kelneken, Péterfalván és Szászsebesen. Rehót csak románok lakták. A szászok és magyarok hiányoztak Dálról, Lományról, Rehóról és Rekittáról. Csak a magyarság hiányzott Felsőpiánról, Sztrugáron viszont csak szászok nem éltek.

Az 1977. évi népszámlálás román többséget mutatott ki minden településen. Nem élt magyar 4 településen. Nem élt szász lakos Dálon, Lományon, Rekittán és Sztrugáron. Továbbra is jelentős számú szász élt Alsópiánon, Kelneken, Péterfalván, illetve Szászsebesen.

Az 1992. évi népszámlálás csak 1 137 szász mutatott ki az egykori Szászsebeszék területén. A románság száma több mint 28-szor haladta meg a szászok¹⁰⁸ számát. Nem élt magyar 5 településen. A magyarság száma mindössze 350 fő volt. A szászok hiányoztak Dálról, Lományról, Rehóról, Rekittáról és Sztrugárról. Dál, Rekitta és Sztrugár

¹⁰⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ben: Péterfalva (1 416 fő/61,03 %).

¹⁰⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Péterfalva (1 387 fő/63,33 %).

¹⁰⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1930-ban: Péterfalva (1 505 fő/57,50 %).

¹⁰⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ben: Péterfalva (1 462 fő/54,08 %).

¹⁰⁸ Az 1 137 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Szászsebes 557 fő (2,39 %), Péterfalva 483 fő (11,72 %), Kelnek 48 fő (3,97 %), Alsópián 42 fő (3,67 %), Lámkerék 5 fő (0,33 %), Felsőpián 2 fő (0,11 %).

csak románok lakta település volt. Már az 1850-es évek sem emlékeztettek, arra, hogy Szászsebeszék valaha is szász kiváltságos terület volt...

2.8. A történelmi Szászvárosszék (németül: *Brooser Stuhl*)

Szászvárosszék területe: 435 km².

Szászvárosszék központja: Szászváros szabad királyi város, majd 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

Szászvárosszék településeinek száma: 14.¹⁰⁹

Szászvárosszék volt a legnyugatibb szász szék. A terület 1324-ben lett önálló szék, addig a szebeni szász tartomány része volt. Az 1876-os közigazgatási változtatások megszüntették Szászvárosszékét, amely betagozott Hunyad vármegyébe és annak volt része egészen 1918-ig. Ma Románia része a terület, az egykori szék nagyobbik része Hunyad (Judetul Hunedoara) megye, a kisebbik része pedig Fehér (Judetul Alba) megye része lett.

Szászvárosszék minimális lakosság száma 1488-ban 4 341 fő, a maximális lakosság száma pedig 4 737–4 774 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetben 8,7 fő/km², az utóbbi esetben pedig 9,5 fő/km² lehetett. Szászvárosszék területe 1488-ban 500 km² volt.

Szászvárost, a szék központját 1200-ban kezdték építeni a szászok. A hét szász városlból a legkisebb és a legjelentéktelenebb volt. 1582-ben itt nyomtaták ki az első román nyelvű, cirill betűs Szentírást, amelyet egyszerűen csak „Palia de la Orastie” néven emlegetnek napjainkban. A Szentírás kinyomtatása a románság egyik fontos kultúrtörténeli eseménye volt.

¹⁰⁹ Szászvárosszék települései: Alkenyér (Sibot), Berény (Beriu), Balomir (Balomiru de Camp), Felkenyér (Vinerea), Kasztó (Castau), Kudzsir (Cugir), Ósebeshely (Sibisel), Perkász (Pricaz), Romosz (Romos), Romosz hely (Romosel), Szászváros (Orastie), Szereka (Sereca), Tordos (Turdas) és Vajdej (Vaidei).

Szászváros város nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	3 961	1 904	1 026	823	208
1880	5 451	2 376	1 467	1 261	347
1890	5 650	2 570	1 371	1 437	272
1900	6 934	3 619	1 321	1 884	110
1910	7 672	3 821	1 294	2 145	412
1920	7 144	4 107	1 170	1 492	375
1930	7 337	4 556	940	1 055	786
1941	9 751	7 995	807	682	267
1948	8 817	7 316	493	908	100
1956	10 488	8 758	679	614	437
1966	12 822	11 574	494	639	115
1977	17 845	16 670	399	647	129
1992	24 174	22 548	235	632	759

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 222. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Szászvárosszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	18 176	14 947	1 352	1 066	811
1880	19 993	15 833	1 926	1 590	644
1890	21 621	17 116	2 006	1 959	540
1900	24 121	19 036	1 828	2 986	271
1910	26 039	20 212	1 809	3 390	628
1920	24 610	20 100	1 683	2 422	405
1930	24 886	20 357	1 425	1 682	1 422
1941	30 730	27 463	1 349	1 058	860
1966	39 351	36 914	1 030	1 231	176
1977	53 740	50 714	922	1 355	749
1992	64 117	63 155	575	1 264	1 423

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 203–366. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a szék 14 településéből egyben sem volt szász többség, minden település román többségű volt. Jelentősebb szász lakosság csak Szászváros-

ban és Romoszon élt. Öt településnek nem volt szász lakosa (Felkenyér, Kasztó, Perkász, Romoszhely, Tordos). Magyar lakosa szintén nem volt öt településnek.

Az 1880. évi népszámlálás szerint a 14 település mindegyike román többségű volt. Minden településen élt legalább egy szász, de továbbra is Szászváros és Romosz voltak a szászok „központjai”. Magyar lakosa nem volt 3 településnek.

Az 1890. évi népszámlálás szerint a román többség továbbra is fennállt minden településen. Csak Romoszhelyen nem élt szász lakos. Ebben a faluban magyar lakos sem élt. A település színromán volt. A magyarság hiányzott továbbá 2 településről.

Az 1900. évi népszámlálás szerint egy szász lakos sem élt Balomiron, Romoszhelyen, Szerekán és Vajdejon. A magyarok pedig 2 településről hiányoztak. Romoszhelyet és Szerekát csak román nemzetiségűek lakták.

Az 1910. évi népszámlálás szerint egy szász lakos sem élt Berényen, Kasztón, Romoszhelyen, Szerekán és Tordoson. A magyarság pedig 3 településen nem volt fellelhető. Perkász színromán település volt.

Az 1920. évi népszámlálás szerint szász lakos csak Alkenyéren, Kudzsiron, Romoszon, Szászvárosban és Vajdejen élt. A magyar lakosság 5 településről hiányzott. Balomirt, Berényt, Perkászt és Szerekát csak román nemzetiségűek lakták.

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával szász lakos csak Alkenyéren, Felkenyéren, Kudzsiron, Ósebhelyen, Romoszon és Szászvárosban élt. A szászok, ahogy az elmúlt évtizedekben úgy most sem alkottak többséget sehol. A magyarság két településről hiányzott.

Az 1941. évi népszámlálás alkalmával szász lakosság nem élt Balomiron, Berényen, Romoszhelyen, Tordoson és Vajdejen. Minden település román többségű volt, ezek közül csak Balomir volt színromán falu. A magyarság nem volt jelen 3 településen.

Az 1966. évi népszámlálás szerint szász lakos már csak Alkenyéren, Kudzsiron, Ósebhely, Perkász, Romoszon és Szászvárosban élt kisebbségben. A magyarság 5 településről hiányzott. Romoszhelyet, Szerekát és Vajdejt csak románok lakták.

Az 1977. évi népszámlálás szerint a szászok már csak Kudzsiron, Romoszon és Szászvárosban éltek kisebbségben. A magyarság 5 településről hiányzott. Romoszhelyen és Szerekán csak román nemzetiségűek éltek.

Az 1992. évi népszámlálás szerint az egykori Szászvárosszék területén csak 575 szász élt.¹¹⁰ A magyarság 3 településről hiányzott. Egy szász lakos sem élt Berényen, Kasztón, Ósebhelyen, Romoszhelyen, Szerekán, Tordoson és Vajdejen. Romoszhelyet, Szerekát és Vajdejt csak román nemzetiségűek lakták.

Szászvárosszék volt az első szász szék, amely elsőként veszítette el szász többségét. Ma Szászváros néhány műemlékén kívül kevés dolog emlékeztet a szászvárosszéki szászokra.

2.9. A történelmi Szebenzsék (németül: Hermannstadter Stuhl)

Szebenzsék területe: 2 316 km².

Szebenzsék központja: Nagyszeben, szabad királyi város, majd 1876 és 1918 között rendezett tanácsú város.

¹¹⁰ Az 575 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Kudzsir 239 fő (0,83 %), Szászváros 235 fő (0,97 %), Romosz 91 fő (7,21 %), Felkenyér 5 fő (0,2 %), Balomir 3 fő (0,47 %), Alkenyér 1 fő (0,07 %), Perkász 1 fő (0,08 %).

Szebenszék településeinek száma: 55.¹¹¹

Szebenszék 1324-ig a szebeni tartomány néven volt ismeretes, ekkor Károly Róbert kiszakította belőle Köhalom, Nagysink, Segesvár, Szászsebes, Szászváros, Szerdahely és Újegyház székeket. Az 1876. évi közigazgatási rendezések után az egy nagyobb és három kisebb részből álló Szebenszék Szeben vármegyébe lett beágyazva. Nagyszeben lett a vármegye székhelye. A trianoni békeszerződés után a terület Románia része lett. Napjainkban Brassó megye (Judetul Brasov) 4, Maros megye (Judetul Mures) 1 és Szeben megye (Judetul Sibiu) pedig 50 települést mondhat magáénak az egykori Szebenszékéből.

A statisztikák szerint 1488-ban Szebenszék minimális lakosságszáma 13.984 fő, a minimális lakosságszám pedig 15.147–15.392 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetben 11,7 fő/km², utóbbi esetben pedig 12,6–12,8 fő/km² lehetett. Szebenszék területe 1 198 km² volt 1488-ban.¹¹²

15. táblázat

Nagyszeben város nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	12 765	2 089	8 790	977	909
1880	19 446	2 810	14 327	2 065	244
1890	21 465	4 581	13 148	3 199	537
1900	29 577	7 106	16 141	5 747	583
1910	33 489	8 824	16 832	7 252	581
1920	32 748	8 553	18 218	4 291	1 686
1930	49 345	18 620	21 598	6 521	2 606
1941	63 765	33 829	23 574	4 262	2 100
1948	60 602	37 371	16 359	5 060	1 812
1956	90 475	59 855	24 253	4 882	1 485
1966	109 515	78 523	25 032	5 201	759
1977	151 005	119 507	25 403	5 111	984
1992	169 610	158 863	5 605	4 163	979

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 466. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

¹¹¹ Szebenszék települései: Bojca (Boita), Bongárd (Bungard), Cód (Sadu), Dolmány (Daia), Felek (Avrig), Fenyőfalva (Bradu), Földvár (Feldioara), Guraró (Gura Raului), Hermány (Casolt), Kakasfalva (Hamba), Kerc (Carta), Kereszténysziget (Cristian), Kiscsűr (Sura Mica), Kisdisznód (Cisnadioara), Kisekemező (Tarnavioara), Kistalmács (Talmacel), Kistorony (Turnisor), Kolun (Colun), Mese (Mesendorf), Miklóstelke (Cloasterf), Móh (Mohu), Nagycsűr (Sura Mare), Nagydisznód (Cisnadia), Nagyekemező (Tarnava), Nagyszeben (Sibiu), Nagytalmács (Talmaciu), Oltásósebes (Sebesu de Jos), Oltfelsősebes (Sebesu de Sus), Oltrakovica (Racovita), Oltszakadát (Sacadate), Omlás (Amnas), Orlát (Orlat), Oroszsűr (Rusciori), Poplaka (Poplaca), Porcesd (Turnu Rosu), Resinár (Rasinari), Rukkor (Rucar), Rűsz (Rusi), Sellenberk (Selimbar), Szászapátfalva (Apos), Szászkeresztúr (Crit), Szászújfalva (Nou), Szebengálos (Gales), Szebenkákova (Fantanele), Szecsel (Sacel), Szelindek (Slimnic), Szelistye (Saliste), Szentersébet (Gusterita), Szibiel (Sibiel), Tilicske (Tilisca), Vále (Vale), Veresmart (Rosia), Vesztény (Vestem), Vúrpod (Vurpar) és Zsinna (Jina).

¹¹² *Magyarország történelmi demográfiája (896–1995), milicentenáriumi előadások*, KSH, Bp., 1997, 133. p.

Nagyszebenszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	85 837	51 699	26 706	1 278	6 184
1880	93 671	54 822	34 025	2 700	2 124
1890	97 590	57 193	33 852	3 902	2 643
1900	110 128	63 827	38 276	7 116	909
1910	118 714	67 462	39 961	8 795	2 496
1920	117 457	66 621	42 267	5 310	3 259
1930	140 264	78 122	48 391	7 736	6 015
1941	165 796	99 258	52 672	5 044	8 822
1966	210 308	155 545	47 197	5 992	1 574
1977	260 455	204 787	47 183	5 948	2 537
1992	268 880	250 799	8 472	4 977	2 087

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a magyarság az 55 településből csak 21-ben képviselte magát legalább 1 fővel. Nem élt szász lakos 12 településen.¹¹³ Az 55 településből 27 település¹¹⁴ volt szász, 28 település pedig román többségű. A 27 szász többségű településből négyben volt szász relatív többség. Földvár csak románok lakta település volt.

Az 1880. évi népszámlálás szerint Fenyőfalva, Hermány, Szászújfalú, Szelindek és Vurpód elvesztették szász többségüket. Az egykori Sebenszék 55 településéből 11-en nem élt szász lakos.¹¹⁵ A 27 szász többségű település 22-re olvadt.¹¹⁶ A 22 szász többségű településből háromban csak relatív szász többség volt. A magyarság szintén 11 településről hiányzott. Oltalsósebes csak románok lakta település volt.

¹¹³ A 12 település a következő: Földvár, Guraró, Kistalmács, Kolun, Oltalsósebes, Oltfelsősebes, Porcsesd, Sebensgálos, Sebenskákova, Vále, Vesztény és Zsinna.

¹¹⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ban: Dolmány (212 fő/57,45 %), Fenyőfalva (449 fő/53,13 %), Hermány (220 fő/43,47 %), Kakasfalva (394 fő/56,77 %), Kerc (526 fő/54,5 %), Kereszténysziget (1 281 fő/66,47 %), Kisekemező (363 fő/75,31 %), Kistorony (1 221 fő/77,13 %), Kiscsűr (824 fő/73,44 %), Kisdísnód (752 fő/97,78 %), Mese (537 fő/74,47 %), Miklóstelke (267 fő/64,64 %), Nagycsűr (794 fő/56,59 %), Nagydísnód (2 202 fő/93,26 %), Nagyekemező (806 fő/68,65 %), Nagyszeben (8 790 fő/68,86 %), Nagytalmács (463 fő/79,01 %), Omlás (965 fő/74,05 %), Rüs (526 fő/52,81 %), Sellenberk (457 fő/71,07 %), Szelindek (1 054 fő/44,88 %), Szentersébet (511 fő/52,84 %), Szászapátfalva (409 fő/70,88 %), Szászkeresztúr (643 fő/78,60 %), Szászújfalú (419 fő/45,94 %), Veresmart (358 fő/54,99 %), Vurpód (857 fő/49,91 %).

¹¹⁵ A 11 település a következő: Bongárd, Földvár, Kolun, Mók, Oltalsósebes, Oltfelsősebes, Porcsesd, Sebensgálos, Sebenskákova, Vále és Vesztény.

¹¹⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Dolmány (207 fő/53,35 %), Kakasfalva (406 fő/51,78 %), Kerc (476 fő/52,13 %), Kereszténysziget (1 704 fő/67,32 %), Kiscsűr (828 fő/72,95 %), Kisdísnód (916 fő/97,23 %), Kisekemező (300 fő/71,09 %), Kistorony (1 578 fő/77,81 %), Mese (476 fő/69,69 %), Miklóstelke (232 fő/64,80 %), Nagycsűr (981 fő/58,04 %), Nagydísnód (2 433 fő/77,58 %), Nagyekemező (859 fő/67,9 %), Nagyszeben (14 327 fő/73,67 %), Nagytalmács (556 fő/76,37 %), Omlás (1 083 fő/75,05 %), Rüs (453 fő/49,61 %), Sellenberk (434 fő/62,62 %), Szászapátfalva (462 fő/76,49 %), Szászkeresztúr (610 fő/66,66 %), Szentersébet (618 fő/50,44 %), Veresmart (406 fő/48,5 %).

Az 1890. évi népszámlálás szerint a 22 szász többségű településből¹¹⁷ egy falu, Rüs elvesztette szász többségét, viszont Fenyőfalva és Szelindek viszont visszanyerték azt, így 23-ra nőtt a szász többségű települések száma. Az 55 településből 7 településen egyáltalán nem élt szász (Földvár, Oltfelsősebes, Poplaka, Porcsesd, Szibiel, Tilcske és Vále). Magyar nemzetiségű lakos 15 településen nem élt. Az 55 településből 32 település román többségű volt. Szibiel csak románok lakta település volt.

Az 1900. évi népszámlálás szerint a 23 szász többségű település 19-re olvadt,¹¹⁸ Fenyőfalva, Kerc, Szelindek és Veresmart elvesztette szász többségét. Ezzel a román többségű települések száma 32-ről 36-ra nőtt. A szász többségű települések mindegyikén abszolút többségben vannak a szászok. Nem élt szász lakos Szebenkákóván, Tilicskén és Válén. A magyar lakosság viszont 8 településről hiányzott. Vale csak románok lakta település volt.

Az 1910. évi népszámlálás szerint a 19 szász többségű település száma 20-ra nőtt,¹¹⁹ Kerc visszaszerezte szász többségét. A román többségű települések száma 35-re csökkent. A szász többségű települések közül kettőben relatív többségben volt a szászság. Nem élt szász Poplakán, Szebenkákóván, Szibielen és Válén. A magyar lakosság 10 településen nem képviseltette magát. Poplaka csak románok lakta település volt.

Az 1920. évi román népszámlálás alkalmával a 20 szász többségű település száma 21-re nőtt.¹²⁰ Kerc ugyan elvesztette szász többségét, de Hermány és Szelindek visszaszerezte azt. A 21 szász többségű településből háromban voltak relatív többségben a szászok. Az 55 településből 17-en, Bojcán, Földváron, Gurarón, Kistalmácson, Kolunon, Oltalsősebesen, Oltfelsősebesen, Oltrákovicán, Oltszakadátón, Poplakán,

¹¹⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ben: Dolmány (233 fő/54,18 %), Fenyőfalva (447 fő/46,41 %), Kakasfalva (430 fő/52,69 %), Kerc (489 fő/49,09 %), Kereszténysziget (1912 fő/68,8 %), Kiscsűr (819 fő/73,45 %), Kisdísznód (969 fő/98,37 %), Kisekemező (330 fő/70,81 %), Kistorony (1 842 fő/80,19 %), Mese (494 fő/67,39 %), Miklóstelke (233 fő/64,90 %), Nagycsűr (979 fő/56,13 %), Nagydisznód (2 478 fő/76,83 %), Nagyekemező (886 fő/66,07 %), Nagyszeben (13 148 fő/61,25 %), Nagytalmács (606 fő/78,39 %), Omlás (1 141 fő/76,62 %), Sellenberk (512 fő/62,28 %), Szászapátfalva (461 fő/72,71 %), Szászkeresztúr (649 fő/69,56 %), Szelindek (1 233 fő/44,91 %), Szentersébet (695 fő/50,47 %), Veresmart (407 fő/48,68 %).

¹¹⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Dolmány (237 fő/51,52 %), Kakasfalva (461 fő/55,81 %), Kereszténysziget (1 978 fő/68,01 %), Kiscsűr (953 fő/72,8 %), Kisdísznód (1 005 fő/98,14 %), Kisekemező (355 fő/71 %), Kistorony (2 083 fő/79,23 %), Mese (523 fő/65,45 %), Miklóstelke (215 fő/57,48 %), Nagycsűr (1 124 fő/54,82 %), Nagydisznód (2 338 fő/73,31 %), Nagyekemező (949 fő/66,04 %), Nagyszeben (16 141 fő/54,57 %), Nagytalmács (635 fő/77,62 %), Omlás (1 316 fő/77,64 %), Sellenberk (558 fő/62,34 %), Szászapátfalva (459 fő/73,79 %), Szászkeresztúr (648 fő/67,99 %), Szentersébet (772 fő/50,06 %).

¹¹⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ben: Dolmány (271 fő/53,34 %), Kakasfalva (497 fő/54,61 %), Kerc (456 fő/47,79 %), Kereszténysziget (2 041 fő/68,23 %), Kiscsűr (1 045 fő/73,85 %), Kisdísznód (937 fő/98,94 %), Kisekemező (357 fő/71,54 %), Kistorony (2 325 fő/82,12 %), Mese (523 fő/64,56 %), Miklóstelke (206 fő/58,35 %), Nagycsűr (1 219 fő/57,60 %), Nagydisznód (2 204 fő/71,93 %), Nagyekemező (1 071 fő/66,11 %), Nagyszeben (16 832 fő/50,26 %), Nagytalmács (760 fő/59,19 %), Omlás (1 384 fő/74,2 %), Sellenberk (563 fő/58,76 %), Szászapátfalva (472 fő/78,92 %), Szászkeresztúr (611 fő/65,69 %), Szentersébet (858 fő/49,28 %).

¹²⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Dolmány (261 fő/54,48 %), Hermány (303 fő/38,35 %), Kakasfalva (497 fő/54,61 %), Kereszténysziget (2 203 fő/71,13 %), Kiscsűr (1 085 fő/73,91 %), Kisdísznód (962 fő/99,07 %), Kisekemező (382 fő/73,18 %), Kistorony (2 629 fő/83,64 %), Mese (528 fő/65,42 %), Miklóstelke (200 fő/52,63 %), Nagycsűr (1 337 fő/61,16 %), Nagydisznód (2 227 fő/71,49 %), Nagyekemező (1 071 fő/66,27 %), Nagyszeben (18 218 fő/56,09 %), Nagytalmács (738 fő/58,15 %), Omlás (1 423 fő/76,62 %), Sellenberk (601 fő/64,62 %), Szászapátfalva (476 fő/45,24 %), Szászkeresztúr (616 fő/66,66 %), Szelindek (1 529 fő/46,87 %), Szentersébet (933 fő/52,03 %).

Szebengáloson, Szebenkákóván, Szecselen, Szibielen, Tilicskén, Válén és Zsinnán egyetlen szász lakos sem élt. Az 55 településből szintén 17 településen magyar lakos sem élt. Földvár, Kistalmács, Kolun, Oltalsósebes, Poplaka, Szebengálos, Szebenkákóva és Szecsel csak románok lakta település volt.

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával ismét csak 20 szász többségű települést¹²¹ írtak össze, Hermány elvesztette szász többségét. Ezzel 35-re nőtt a román többségű települések száma. A szász többségű településekből csak négyben van relatív szász többség, ide tartozik Nagyszeben is. Az 55 településből 10 településen, név szerint Bongárdon, Földváron, Kistalmácson, Kolunon, Oltfelsősebesen, Oltrakovicán, Porcsesden, Szebengáloson, Szebenkákóván és Szibielen nem élt egyetlen szász lakos sem. A magyarság pedig 16 településről hiányzott. Szibiel csak románok lakta település volt.

Az 1941. évi népszámlálás szerint már csak 15 településen¹²² regisztráltak szász többséget, Dolmány, Nagyszeben, Nagytalmács, Szelindek és Szenterszébet román többségű települések lettek. A szászok „elvesztették” a „fővárosukat”, Nagyszebent. Nagyszebenben a lakosság több mint felét a románok tették ki, Nagyszeben abszolút román többségű település lett. Kisdísznód, csak szászok lakta település volt. Nem élt szász lakos 8 településen, ezek: Bongárdon, Földváron, Kistalmácson, Móhon, Oltfelsősebesen, Poplakán, Szebengáloson és Szecselen. A magyar lakosság 16 településről hiányzott. Bongárd, Kistalmács, Mók és Poplaka csak románok lakta település volt.

Az 1966. évi népszámlálás szerint már csak 11 településen¹²³ éltek többségben a szászok. Nagydisznód, Nagyekemező és Sellenberk román többségű város lett. Továbbá Kistornyt a román többségű Nagyszebenhez csatolták, akárcsak a szintén román többségű Szenterszébetet. Ezzel az egykori szebenszéki települések száma 53-ra csökkent, ebből 11 volt szász, 42 pedig román többségű 1966-ban. Nem élt szász Gurarón, Kolunon, Oltalsósebesen, Poplakán, Rukkoron, Szebengáloson, Szibielen és Zsinnán. Továbbá nem élt magyar lakosság 11 településen. Kolun, Poplaka és Szebengálos csak románok lakta település volt.

Az 1977. évi népszámlálás szerint már csak 8 településen¹²⁴ volt szász többség. Kakasfalva és Nagycsűr román többségű település lett, Kisekemező pedig beolvadt

¹²¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1930-ban: Dolmány (300 fő/50,42 %), Kakasfalva (645 fő/56,33 %), Kereszténysziget (2 523 fő/71,57 %), Kiscsűr (1 236 fő/75,68 %), Kisdísznód (1 015 fő/99,80 %), Kisekemező (406 fő/73,02 %), Kistorony (2 991 fő/83,92 %), Mese (543 fő/66,7 %), Miklóstelke (208 fő/54,73 %), Nagycsűr (1 492 fő/63,67 %), Nagydisznód (2 464 fő/72,3 %), Nagyekemező (1 168 fő/64,28 %), Nagyszeben (21 598 fő/43,76 %), Nagytalmács (830 fő/40,09 %), Omlás (1 533 fő/76,99 %), Sellenberk (669 fő/58,47 %), Szászapátfalva (482 fő/79,27 %), Szászkeresztúr (642 fő/69,1 %), Szelindek (1 715 fő/49,49 %), Szenterszébet (1 089 fő/47,04 %).

¹²² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ban: Kakasfalva (697 fő/56,16 %), Kereszténysziget (2 445 fő/68,44 %), Kiscsűr (1 327 fő/77,33 %), Kisdísznód (1 069 fő/100 %), Kisekemező (420 fő/71,91 %), Kistorony (3 363 fő/83,99 %), Mese (552 fő/70,58 %), Miklóstelke (210 fő/57,06 %), Nagycsűr (1 581 fő/63,31 %), Nagydisznód (3 691 fő/68,54 %), Nagyekemező (1 182 fő/57,51 %), Omlás (1 528 fő/81,19 %), Sellenberk (722 fő/56,58 %), Szászapátfalva (521 fő/75,94 %), Szászkeresztúr (590 fő/65,77 %).

¹²³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ban: Kakasfalva (484 fő/50,15 %), Kereszténysziget (2 414 fő/58,46 %), Kiscsűr (1 193 fő/60,52 %), Kisdísznód (1 228 fő/85,69 %), Kisekemező (459 fő/65,1 %), Mese (399 fő/60,54 %), Miklóstelke (156 fő/55,31 %), Nagycsűr (1 406 fő/55,20 %), Omlás (889 fő/71,63 %), Szászapátfalva (361 fő/64,69 %), Szászkeresztúr (466 fő/54,43 %).

¹²⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1977-ben: Kereszténysziget (2 616 fő/57,20 %), Kiscsűr (1 149 fő/55,29 %), Kisdísznód (1 275 fő/97,7 %), Mese

Kiskapusba (Copsa Mica). A volt szebenszéki települések száma 52-re csökkent, ebből csak 8 volt szász többségű a többi pedig román. Nem élt szász 13 településen, ezek: Bongárdon, Kistalmácson, Kolunon, Oltalsósebesen, Oltrakovicán, Oroszcsúrón, Poplakán, Rukkoron, Szebengáloson, Szebenákóvón, Szibielen Tilicskán és Zsinnán. A magyarság pedig 14 településről hiányzott. Bongárd, Guraró, Oltalsósebes, Szebengálos, Szebenákóva és Tilicska csak románok lakta település volt.

Az 1992. évi népszámlálás szerint már csak egyedül Kisdisznódon volt szász többség, a többi 52 településen román többséget mutattak ki. Nem élt már szász lakos 12 településen; Bongárdon, Földváron, Gurarón, Kolunon, Oltalsósebesen, Oltfelsősebesen, Oltrakovicán, Rukkoron, Szebengáloson, Szibielen, Tilicskán és Zsinnán. A magyar lakosság 17 településről hiányzott. Oltalsósebes, Oltfelsősebes, Szebengálos csak román lakta település volt. További 40 településen viszont még éltek szászok.¹²⁵ Azonban az egykori szász központi szék már csak halvány árnyéka volt korábbi önmagának.

2.10. A történelmi Szerdahelyszék (németül: *Reussmarkter Stuhl*)

Szerdahelyszék területe: 217,4 km.²

Szerdahelyszék központja: Szerdahely mezőváros.

Szerdahelyszék településeinek száma: 11.¹²⁶

Szerdahelyszék 1324-ig a szebeni tartomány része volt, majd önnálló szék volt egészen 1876-ig, ekkor Szeben vármegye része lett. A terület 1920-ban Románia része lett. Napjainkban Szeben megye (Judetul Sibiu) és Fehér megye (Judetul Alba) osztoznak rajta.

A statisztikai adatok szerint 1488-ban a szék minimális lakosságszáma 2 568 fő, a maximális lakosságszáma pedig 2 825 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetben 10,0 fő/km², az utóbbi esetben pedig 11,0 fő/km² volt. Szerdahelyszék akkori területe 256 km² volt.

(317 fő/58,27 %), Miklóstelke (133 fő/51,15 %), Omlás (669 fő/75,33 %), Szászapátfalva (275 fő/59,01 %), Szászkeresztúr (409 fő/56,1 %).

¹²⁵ Az 8 705 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Nagyszében 5 605 fő (3,3 %), Nagydisznód 806 fő (4,63 %), Kisdisznód 255 fő (58,75 %), Kereszténysziget 242 fő (7,81 %), Nagytalmács 208 fő (3,55 %), Kerc 198 fő (18,26 %), Vuród 189 fő (8,81 %), Felek 158 fő (1,63 %), Omlás 122 fő (31,36 %), Nagycsúr 108 fő (4,72 %), Szelindek 105 fő (4,28 %), Sellenberk 96 fő (5,26 %), Mese 72 fő (21,75 %), Kiscsúr 65 fő (4,17 %), Hermány 64 fő (9,59 %), Rüszt 62 fő (6,84 %), Oroszcsúr 59 fő (10,31 %), Dolmány 49 fő (6,5 %), Szászkeresztúr 48 fő (8,09 %), Veresmart 37 fő (3,03 %), Szászapátfalva 27 fő (10,97 %), Nagyekemező 23 fő (1,68 %), Fenyőfalva 17 fő (1,53 %), Kakasfalva 16 fő (2,48 %), Szászújfalva 16 fő (1,1 %), Szelistye 11 fő (0,38 %), Orlát 9 fő (0,26 %), Miklóstelke 7 fő (3,74 %), Porcsesd 6 fő (0,28 %), Resinár 6 fő (0,1 %), Bojca 3 fő (0,18 %), Oltszakadát 3 fő (0,41 %), Poplaka 3 fő (0,17 %), Mók 2 fő (0,27 %), Vále 2 fő (0,46 %), Vesztény 2 fő (0,11 %), Cód 1 fő (0,03 %), Kistalmács 1 fő (0,07 %), Szebenákóva 1 fő (0,31 %), Szecsel 1 fő (0,18 %).

¹²⁶ Szerdahelyszék települései: Doborka (Dobarca), Kerpenyes (Karpinis), Kisapold (Apoldu de Jos), Nagypold (Apoldu de Sus), Nagyludas (Ludos), Polyán (Poiana Sibiului), Ród (Rod), Szászorbó (Garbova), Szebenrecse (Reciu), Szerdahely (Miercurea Sibiului) és Toporca (Toparcea).

Szerdahelyszék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	18 577	14 287	3 313	42	935
1880	17 932	13 719	3 776	114	323
1890	18 776	14 231	4 044	91	410
1900	20 460	15 553	4 420	258	229
1910	21 181	16 142	4 451	247	341
1920	21 957	17 160	4 671	99	27
1930	22 063	16 734	4 902	54	373
1941	21 421	16 397	4 970	38	16
1966	18 055	13 801	4 126	31	97
1977	16 704	11 810	3 930	21	943
1992	12 013	10 530	648	26	809

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a 11 településből mindössze 5 településen¹²⁷ volt szász többség, a többi 6 település román többségű volt. A szászok mind az 5 településükön abszolút többségben éltek. Nem élt szász lakosság Kerpenyesen és Ródon. A magyarság Nagyludas és Szerdahelyen kívül minden településről hiányzott.

Az 1880. évi népszámlálás szerint a 11 településből már csak négyben¹²⁸ volt szász többség, Szebenrécsé román többségű település lett. A négy szász többségű településből Szerdahelyen csak relatív többségben éltek a szászok. Nem élt szász lakosság Kerpenyesen, Nagyludason és Ródon. A magyar lakosság 3 településről hiányzott.

Az 1890. évi népszámlálás szerint a 11 településből ismét 5-ben¹²⁹ mutattak ki szász többséget. Szebenrécsén ismét a szászok kerültek (relatív) többségbe. Nem élt viszont szász lakosság Kerpenyesen, Kisapoldon és Ródon. A magyarság csak 5 településen élt.

Az 1900. évi népszámlálás szerint a 11-ből csak két településben¹³⁰ volt szász többség. Szebenrécsé, Szászorborbó és Szerdahely elvesztette szász többségét, ezzel a román többségű települések száma 9-re emelkedett. Nem élt szász lakosság Kerpenyesen, Ródon és Topcsán. A magyarság szintén hiányzott 3 településről hiányzott.

¹²⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Doborka (508 fő/52,26 %), Nagypold (992 fő/61,69 %), Szászorborbó (801 fő/52,83 %), Szebenrécsé (279 fő/48,02 %), Szerdahely (703 fő/51,27 %).

¹²⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Doborka (591 fő/52,3 %), Nagypold (1 236 fő/61,67 %), Szászorborbó (820 fő/50,58 %), Szerdahely (820 fő/48,20 %).

¹²⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ben: Doborka (596 fő/52,55 %), Nagypold (1 323 fő/64,03 %), Szászorborbó (863 fő/50,76 %), Szebenrécsé (319 fő/47,47 %), Szerdahely (927 fő/50,93 %).

¹³⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Doborka (716 fő/53,39 %), Nagypold (1 516 fő/63,83 %).

Az 1910. évi népszámlálás szerint a szász többségű települések száma háromra¹³¹ nőtt. Szászorboró visszanyerte szász többségét, ezzel 8-ra csökkent a román többségű települések száma. Továbbra sem élt szász lakos Kerpenyesen, Ródon és Toporcsán. Szintén nem élt magyar 5 településen. Kerpenyest csak román nemzetiségűek lakták.

Az 1920. évi népszámlálás szerint csak Doborkán és Nagyapoldon¹³² voltak többségben a szászok, a többi település román többségű volt. Nem élt szász lakosság Kerpenyesen, Polyánon, Ródon és Toporcsán. Ródot csak román nemzetiségűek lakták. Nem élt magyarság 4 településen.

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával a szászok négy településen¹³³ voltak többségben. A többi román többségű maradt. Nem élt szász lakosság Kerpenyesen és Toporcsán. A magyarság pedig 3 településről hiányzott. Kerpenyes csak románok lakta település volt. Szászorboró a szászok csak relatív többségben voltak.

Az 1941. évi népszámlálás szerint továbbra is négy településen¹³⁴ voltak a szászok többségben. Szászorboró elvesztette, viszont Szebenrécsé visszanyerte szász többségét. Nem élt szász lakosság Kerpenyesen és Nagyludason. A magyar lakosság pedig 2 településről hiányzott.

Az 1966. évi népszámlálás szerint a szászok csak Nagyapoldon és Szebenrécsén¹³⁵ maradtak többségben, a többi 9 település román többségű volt. Nem élt szász lakosság Nagyludason, Polyánon és Toporcsán. A magyar lakosság 5 településről hiányzott. Nagyludast és Toporcsát csak román nemzetiségűek lakták.

Az 1977. évi népszámlálás szerint három településen¹³⁶ voltak többségben a szászok, a többi román többségű település maradt. Nem éltek szászok Kerpenyesen, Nagyludason, Polyánon és Toporcsán. A magyar lakosság 4 településről hiányzott. Kerpenyes, Nagyludas és Toporcsa csak románok lakta település volt.

Az 1992. évi népszámlálás alkalmával minden település román többségű volt.¹³⁷ Nem éltek szászok Nagyludason, Polyánon és Toporcsán. A magyarság pedig 2 településen nem élt.

¹³¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ben: Doborka (740 fő/51,89 %), Nagyapold (1 545 fő/62,5 %), Szászorboró (914 fő/48,77 %).

¹³² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Doborka (731 fő/52,93 %), Nagyapold (1 681 fő/65,33 %).

¹³³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1850-ben: Doborka (852 fő/56,57 %), Nagyapold (1 643 fő/63,7 %), Szászorboró (964 fő/48,49 %), Szerdahely (1 049 fő/51,24 %).

¹³⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ben: Doborka (836 fő/56,37 %), Nagyapold (1 675 fő/61,78 %), Szebenrécsé (408 fő/53,61 %), Szerdahely (1 044 fő/50,55 %).

¹³⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ban: Nagyapold (1 519 fő/56,72 %), Szebenrécsé (322 fő/54,39 %).

¹³⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1977-ben: Doborka (581 fő/53,74 %), Nagyapold (1 424 fő/54,28 %), Szebenrécsé (287 fő/53,44 %).

¹³⁷ Az 648 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számarányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Nagyapold 310 fő (20,8 %), Szerdahely 210 fő (10,39 %), Szászorboró 72 fő (4,93 %), Doborka 38 fő (5,84 %), Szebenrécsé 12 fő (4,39 %), Kisapold 4 fő (0,32 %), Kepenyes 1 fő (0,29 %), Ród 1 fő (0,17 %).

2.11. A történelmi Újegyházzék (németül: Leskirchner Stuhl)

Újegyházzék területe: 287 km.²

Újegyházzék központja: Újegyház egykori mezőváros.

Újegyházzék településeinek száma: 12.¹³⁸

Újegyházzék 1324-ig a szebeni tartomány része, majd 1876-ig önálló szék volt. Az 1876 és 1918 közötti időszakban Szeben vármegye része volt, illetve egy település (Magaré) Nagy-Küküllő vármegye része lett. Az 1920. június 4-én megkötött trianoni békeszerződés után Románia része lett. Az egykori szék napjainkban Szeben megye (Judetul Sibiu) része.

A statisztikai adatok szerint 1488-ban a minimális lakosságszám 2 320 fő, a maximális lakosságszám pedig 2 552 fő lehetett. A népsűrűség az előbbi esetben 7,5 fő/km², az utóbbi esetben 8,2 fő/km² volt. Újegyházzék 1488-ban 310 km² nagyságú terület volt.

18. táblázat

Újegyházzék nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	11 764	6 955	3 824	16	969
1880	11 164	6 637	3 926	43	58
1890	11 596	6 738	4 093	43	722
1900	12 033	7 009	4 274	76	674
1910	12 511	7 134	4 476	157	744
1920	12 387	7 034	4 589	116	648
1930	12 929	7 008	4 866	79	976
1941	13 476	7 940	5 403	36	97
1966	11 339	7 191	3 664	41	443
1977	9 702	5 601	3 215	21	865
1992	6 401	4 926	524	38	913

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, V. kötet, 465–542. p. Pro-Print, Csíkszereda, 2002

Az 1850. évi népszámlálás szerint a 12 településből 5-ben voltak a szászok többségben. Az 5 településből kettőben relatív többségben voltak a szászok. Nem élt szász lakos Bendorfon, Cikendálon és Glimbokán. A magyarság csak 5 településen képviseltette magát legalább 1 fővel.¹³⁹

¹³⁸ Újegyházzék települései: Alcina (Altina), Bendorf (Benesti), Cikendál (Tichindeal), Glimboka (Glamboaca), Holcmány (Hosman), Hőföld (Fofeldea), Illenbák (Ilimbav), Kürpöd (Chirpar), Magaré (Pelisor), Márpod (Marpod), Szászház (Sasaus), Újegyház (Noerich).

¹³⁹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli aránya 1850-ben: Holcmány (478 fő/49,12 %), Kürpöd (762 fő/66,43 %), Magaré (376 fő/41,40 %), Márpod (901 fő/76,09 %), Újegyház (577 fő/60,99 %).

Az 1880. évi népszámlálás szerint már csak négy településen¹⁴⁰ alkottak a szászok többséget. Magaré elvesztette szász többségét. A többi 8 település román többségű volt. Nem élt szász lakosság Cikendálon és Illenbákon. A magyarság viszont 5 településről hiányzott. Cikendált és Illenbákot csak román nemzetiségűek lakták.

Az 1890. évi népszámlálás szerint a 12 településből továbbra is csak 4 településen¹⁴¹ volt szász többség, a többi 8 településen a románság alkotta a többséget. Nem élt szász lakosság Bendorfon és Cikendálon. A magyarság 5 településről hiányzott.

Az 1900. évi népszámlálás alkalmával továbbra is csak Holcmányon, Kürpödön, Márpodon és Újgyházán élt többségben¹⁴² a szászok. A többi település román többségű volt. Nem élt szász lakosság Cikendálon és Glimbokán. Három településen nem élt magyar lakos.

Az 1910. évi népszámlálás alkalmával továbbra is a „szokásos” 4 településükön¹⁴³ voltak a szászok többségben. Holcmányon a szászok relatív többségben voltak. Nem élt szász lakosság Bendorfon, Cikendálon és Glimbokán. A magyar lakosság 4 településen nem élt. Glimbokát csak román nemzetiségű személyek lakták.

Az 1920. évi népszámlálás alkalmával a szászok továbbra is Holcmányon, Kürpödön, Márpodon és Újgyházán éltek.¹⁴⁴ Nem éltek szászok Bendorfon, Cikendálon, Glimbokán, Hófpöldön és Illenbákon. A magyar lakosság 6 településen nem volt fellelhető. Cikendálon, Glimbokán és Illenbákon csak román nemzetiségűek laktak.

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával továbbra is Holcmányon, Kürpödön, Márpodon és Újgyházán tartották meg többségüket.¹⁴⁵ Nem élt szász lakosság Bendorfon, Cikendálon, Glimbokán, Hófpöldön és Szászházán. A magyarság csak 3 településen nem élt.

Az 1941. évi népszámlálás szerint a szászok továbbra is abban a négy településben¹⁴⁶ alkottak többséget, ahol az elmúlt évtizedekben is. Nem élt szász lakosság Bendorfon, Cikendálon, Glimbokán és Hófpöldön. A magyarság 5 településről hiányzott.

Az 1966. évi népszámlálás szerint a szászok már csak Kürpödön és Márpodon voltak többségben,¹⁴⁷ ezzel a román többségű települések száma 8-ról 10-re emelkedett. Nem

¹⁴⁰ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1880-ban: Holcmány (504 fő/51,01 %), Kürpöd (814 fő/64,39 %), Márpod (923 fő/78,88 %), Újgyház (566 fő/57,17 %).

¹⁴¹ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1890-ben: Holcmány (505 fő/50,04 %), Kürpöd (952 fő/67,13 %), Márpod (972 fő/80,59 %), Újgyház (564 fő/53,15 %).

¹⁴² A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1900-ban: Holcmány (486 fő/51,86 %), Kürpöd (985 fő/65,4 %), Márpod (1 033 fő/77,72 %), Újgyház (599 fő/54,24 %).

¹⁴³ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1910-ben: Holcmány (510 fő/49,75 %), Kürpöd (1 034 fő/66,32 %), Márpod (1 089 fő/77,89 %), Újgyház (639 fő/51,4 %).

¹⁴⁴ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1920-ban: Holcmány (520 fő/51,18 %), Kürpöd (1 038 fő/67,49 %), Márpod (1 140 fő/81,6 %), Újgyház (688 fő/56,67 %).

¹⁴⁵ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1930-ban: Holcmány (571 fő/51,21 %), Kürpöd (1 081 fő/64,88 %), Márpod (1 207 fő/80,35 %), Újgyház (745 fő/56,74 %).

¹⁴⁶ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1941-ben: Holcmány (612 fő/50,74 %), Kürpöd (1 140 fő/64,73 %), Márpod (1 287 fő/82,28 %), Újgyház (770 fő/55,27 %).

élt szász lakosság Glimbokán, Hóföldön, Illenbákon és Szászházon. A magyar lakosság is ugyanarról a négy településről hiányzott, mint a szászság. Glimbokát, Hóföldet, Illenbákot és Szászházát csak román nemzetiségűek lakták.

Az 1977. évi népszámlálás szerint továbbra is csak Kürpöd és Márpod tartotta meg szász többségét,¹⁴⁸ a többi 10 település román többségű volt. Nem élt szász lakosság Bendorfon, Glimbokán Hóföldön és Szászházon. A magyarság szintén ebből a négy helységről hiányzott, továbbá Alcináról és Cikendálról.

Az 1992. évi népszámlálás szerint az egykori Újgyházszék 12 településéből már egyben sem volt szász többség.¹⁴⁹ Nem éltek szászok Bendorfon, Cikendálon, Glimbokán és Szászházon. A magyarság nem volt fellelhető 5 településen.

3. Az erdélyi szászok népmozgalmának történelmi-politikai okai az 1700-as évektől napjainkig

Az erdélyi szászok fogyásának okai több „eredőre” vezethetők vissza.

A történelmi Magyarország fennállása alatt a szászság politikai „súlyvesztése” a meghatározó. Már a „felvilágosult abszolutizmus” idején, 1784-ben II. József (1780–1790) megszüntette a Szász Egyetemet, valamint a szászok kizárólagos polgár- és tulajdonjoga is megszűnt a szász városokban, ezáltal a szász városokba beköltözhattak a magyarok és a románok is. II. József megszüntette továbbá a székeket és a vidékeket is, amelyek a vármegyékbe (Szeben, Fogaras és Brassó vármegyékbe) lettek besorolva. Habár II. József a halálos ágyán visszavonta az erdélyi szászok által sérelmezett rendelkezéseket. Ennek ellenére a szász kiváltságok felett eljárt az idő, maga az egész rendiség is fenntarthatatlanná vált. Az 1791. évi országgyűlés kimondta, hogy a szász városokban bárki polgárjogot szerezhet. Igaz a polgárjogot vagyonhoz, céhtagsághoz, képzettséghez kötötték. Az 1792. évi kolozsvári országgyűlésen pedig megszüntették a rendenkénti szavazást. Ez azt jelentette, hogy a számbelileg jelentősen lecsökkent szász közösség, mindig alulmaradt a magyarokkal és a székelyekkel szemben a szavazásnál. Ennek ellenére a Szász Egyetem fennmaradt, bár 1848–49 és 1849–1860 között szünetelt a működése.

A reformkorban, (illetve a kiegyezés idején) a szászokat megosztotta Erdélynek Magyarország többi részével való uniója. Végül a konzervatív többség (főként Nagyszeben városa) az unió ellen foglalt állást. A szabadságharc alatt Kossuth Lajos rendelettel szüntette meg a Szász Egyetemet. A szabadságharc bukását követően visszaállították a Szász Egyetemet, de a centralista Schwarzenberg-kormány nemhogy nem hozta létre a szászok által követelt önálló, autonóm koronatarományt, hanem lépésről lépésre számos szász kiváltságot is megszüntetett.

¹⁴⁷ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1966-ben: Kürpöd (816 fő/57,1 %), Márpod (945 fő/73,14 %).

¹⁴⁸ A szász többségű települések szász lakosainak száma és az összlakosságon belüli számaránya 1977-ben: Kürpöd (730 fő/53,05 %), Márpod (852 fő/73,95 %).

¹⁴⁹ Az 524 szász az alábbi településeken élt (a zárójelben a szászok számárányát jelöltük az adott település összlakosságán belül): Alcina 192 fő (15,97 %), Kürpöd 179 fő (21,77 %), Márpod 58 fő (10,64 %), Holcmány 43 fő (5,95 %), Újgyház 35 fő (3,05 %), Magaré 15 fő (3,13 %), Hóföld 1 fő (0,29 %), Illenbák 1 fő (0,41 %).

Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés is megosztotta a szászokat. A szászok végül 1872-ben a megyesi szász gyűlésen elfogadták a kiegyezést, de ragaszkodtak a területi autonómiához. Magyarország 1876-ban (Fiume város és kerületével együtt) 64 vármegyére lett felosztva. A 64 vármegyéből 15 Erdélyben volt. A szászok és a székelyek székei megszűntek. A szászok kiváltságos területei beolvadtak Beszterce-Naszód, Brassó, Fogaras, Hunyad, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő, Szeben és Udvarhely vármegyékbe. A Szász Egyetem ugyan megmaradt, de csak árnyéka volt hajdani önmagának, csak a vagyonát kezelhette, azt is a mindenkori magyar kormány ellenőrzése alatt. A vagyon jelentős része iskolai célokra szolgált.

A Szász Egyetem 1876-ban elvesztette politikai, közigazgatási és törvényhatósági jogosítványait, vagyis a féltve őrzött középkori kiváltságai lényegét. A magántulajdon sérthetetlenségének elve alapján az Univerzitás megtarthatta vagyonát. A szászokat azonban teljesen lesújtotta az a tény, hogy a Szász Egyetem vagyona a polgári jogegyenlőség alapján viszont az egykori kiváltságos szász területeken élő románokat és magyarokat is megilleti. Ráadásul az 1800-as évek végére a románok már túlsúlyba kerültek a volt szász székek és vidékek területén. A szászok lényegében az egykori városaikba szorultak vissza.¹⁵⁰ Egyes szász székek települései teljesen elvesztették szászságukat és román többségűek lettek. Végül az Egyetem határozatait hiába hozta meg a legfőbb szerv, a közgyűlés, az érvényességhez a belügy- vagy a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása is kellett. A Szász Egyetem egy kulturális alapítvány szintjére süllyedt, annyi különbséggel, hogy az újonnan létrejött – túlnyomórészt a legfőbb szász széket tömörítő, Szebenszéket magába foglaló – Szeben vármegye főispánjait a Szász Egyetem nevezte ki. A megválasztott főispánok többsége szász volt...

Az I. világháború után a szászok kimondták a nemzeti gyűlésükön, hogy csatlakoznak az 1918. december 1-én kimondott gyulafehérvári nyilatkozathoz. A két világháború között a Szász Egyetem vagyonának többségét elvesztette.

Az 1921. évi román agrárreform alkalmával a szász evangélikus egyház, illetve a Szász Egyetem vagyonának 55 %-át veszítette el. A román vezetés 1937-ben feloszlatta a Szász Egyetem Alapítványt, a vagyonát pedig, részben a szász evangélikus egyház kapta, valamint a román Asezamintul Cultural Mihai Viteazul szervezte.

A II. világháború után a román állam kimondta a romániai németek kollektív bűnösségét és megfosztották őket állampolgári jogaiktól, még a családi házaikat is elvették. Ez nemcsak a szászokat érintette, hanem a bánáti és szatmári svábokat is. Sokakat (férfiakat és nőket egyenesen) 1945 elején a Szovjetunióba deportáltak, akik túléltek a kényszermunkát, hazatérhettek. A II. világháború után rengetegen távoztak Németországba. Románia 1950-ben adta csak vissza a romániai németek állampolgári jogait, és 1956-ban visszatérhettek a házaikba a kitelepítettek. Az 1960-as években felgyorsult a németek nyugatra való kivándorlása. Az 1950-től 1982-ig terjedő időszakban 130.151 német települt át Romániából az NSZK-ba. Az végső megoldást Nicolae Ceausescu rendszere hozta meg. Minden évben meghatározott számú németnek adott útlevelet 10–12 ezer

¹⁵⁰ Az 1800-as évek végére a szászok demográfiai helyzete olyannyira megromlott, hogy a 270 szász településből csak 3 településen nem élt román nemzetiségű személy. A szászok jobbára a hat legnagyobb városukba (Beszterce, Brassó, Medgyes, Nagyszeben, Segesvár, Szászsebes) húzódtak vissza, habár itt is már jelentős volt a román nemzetiségűek aránya. A szászoknak Lipszky János térképe (1806) alapján a kiváltságos szászföldi területeknek összesen 286 települése volt. Herer János Erdély és a Részek térképe és helység-névtára, Felelős kiadó: Kristó Gyula, Szeged, 1987.

márka fejpénz ellenében. Miután ebben Románia megegyezett az NSZK-val, a szászok oda távozhattak.

Végül az 1989/90-es Közép- és Kelet-európai változások következtében megnyíltak a határok és a megmaradt maroknyi szászok egy része is Németországban telepedett le. Ebben az időben már gond nélkül lehetett útlevelet szerezni. Két év alatt 1990/1991-ben közel 150.000 német vándorolt ki Romániából. Az 1992-es román népszámlálás 119.436 fő németet írt össze Románia területén, ebből közel 40.000 fő volt szász, a többi jórészt bánáti és szatmári sváb.¹⁵¹ A 40.000 szász csak egy része élt az egykori kiváltságos szász területeken. Napjainkban a Német Demokrata Fórum képviseli a romániai németek érdekeit, egy képviselőjük helyet kap a bukaresti román parlamentben is.

19. táblázat

Az egykori Szászföld nemzetiségi összetétele (1850–1992)

Év	Összesen	Román	Szász	Magyar	Egyéb
1850	385 715	196 658	138 382	26 061	24 614
1880	419 881	218 807	148 998	37 987	14 089
1890	442 229	230 673	151 902	42 972	16 682
1900	490 130	260 806	161 818	56 992	10 514
1910	516 467	269 881	162 865	66 877	16 844
1920	510 613	275 638	165 131	53 686	16 158
1930	579 624	307 193	175 305	67 169	29 957
1941	660 016	380 934	184 240	61 159	33 683
1966	865 120	630 536	144 910	78 310	11 364
1977	1 119 629	858 240	140 815	91 168	29 406
1992	1 231 608	1 084 445	30 739	82 896	33 528

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája*, I. IV–V. kötet, Pro-Print, Csíkszereda, 2002.

A politikai okok mellett a románság gyorsuló és növekvő ütemben történő betelepődése is fontos tényező, amely az erdélyi szászság „feloldódását” meggyorsította. Az erdélyi szászságra az 1920-ban bekövetkezett impériumváltás nem volt jelentősebb hatással, viszont a II. világháború utáni „kollektív bűnösség” kimondása annál inkább. A deportálások és az NSZK-ba történő kivándorlás tovább csökkentették az erdélyi szászság lélekszámát. A szászok, akárcsak az erdélyi magyarok kevésbé kötődtek a románsággal vegyes házasságokat.

Nicolae Ceausescu uralma alatt a szászok életkörülményei teljesen ellehetetlenültek. A kor Romániájában a szászok maximálisan éltek a „fejpénz” ellenében történő útlevel kiadási kérelmekkel. A nyomor, a kilátástalanság elől a „jobb idöket is megélt” szászok inkább az idegenbe történő kivándorlást választották. Az 1990-es évek elejére a szászok száma annyira lecsökkent, hogy a folyamat irreverzibilissé vált, csak évek kérdése, hogy Erdély egyik (800 éves) szintfoltja végleg eltűnjön, és a történelem homályába vesszen.

¹⁵¹ VOGEL SÁNOR: Az erdélyi szászok. *Honismeret*, 2001/3. szám.

Felhasznált irodalom

- A Pallas Nagylexikona*, I–XV. kötet, Bp., 1902.
- BARTA GÁBOR – MAKKA LÁSZLÓ – MÓCSY ANDRÁS: *Erdély története I–III*. Akadémiai kiadó, Bp., 1998.
- BERTÉNYI IVÁN – DIÓSZEGI ISTVÁN – HORVÁTH JENŐ – KALMÁR JÁNOS – SZABÓ PÉTER: *Királyok könyve*. Officina Nova, Bp., 1997.
- CSÁKY IMRE: *A Magyar Királyság vármegyéinek címerei a XVIII–XIX. században*. Corvina, Bp., 1995.
- HERNER JÁNOS: *Erdély és a Részek térképe és helységnévtára*. Penna Kíszövetkezet, Szeged, 1987.
- HOPPÁL DEZSŐ: *A történelmi Magyarország vármegyéinek címerei*. Cartographia, Bp., 2001.
- Magyarország történeti demográfiaja (896–1995), millecentenáriumi előadások*. KSH, Bp., 1997.
- RAFFAY ERNŐ: *Erdély 1918–1919-ben*. JATE Könyvkiadó, Szeged, 1988.
- SZABÓ PÉTER: *Az erdélyi fejedelemség*. Kulturtrade Kiadó, Bp., 1997.
- VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája, I–V.kötet*. Pro Print, Csíkszereda, 2002.
- VERESEGYHÁZI BÉLA: *Magyarország vármegyéi és városai*. Magvető, Bp., 1998.
- VOGEL SÁNDOR: *A szász autonómia Erdélyben*. Provincia, 2002/2.
- VOGEL SÁNDOR: *Az erdélyi szászok*. *Honismeret*, 2001/3, XXIX.
- ZENTAI LÁSZLÓ: *A történelmi Magyarország atlasza és adattára*. Talma Kiadó, Pécs, 2001.

ILDIKÓ SZONDI – RICHÁRD GYÉMÁNT

DIE SIEBENBÜRGISCHE SACHSEN UND DIE VOLKSZÄHLUNG

(Zusammenfassung)

Siebenbürgen gehörte im Laufe seiner Geschichte unterschiedlichen Staaten an: in der Antike dem Daker-, dann dem Römischen Reich, im Mittelalter dem Königreich Ungarn, in der Neuzeit der Habsburger Monarchie und seit 1918 Rumänien. Eines der hier ansässigen Völker sind die "Siebenbürger Sachsen", die vor ca. 850 Jahren ins Land gerufen, einen vom ungarischen König verbrieften Staat im ungarischen Staat schufen. Lebten 1930 noch ca. 250.000 von ihnen in Rumänien, so sind es heute nur noch etwa 20.000, da die meisten während der kommunistischen Diktatur nach Deutschland aussiedelten.